

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Lapsi-, nuoriso-, ja perhetyö
2012

Terhi Kuusisto

AIKAMATOLLA TAITEEN POLUILLE

– sukupolvien välistä vuorovaikutusta
perinnekerhossa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Lapsi- , nuoriso- ja perhetyö

2012 | 59 + 4

Johanna Gadd

Terhi Kuusisto

AIKAMATOLLA TAITEEN POLUILLE – SUKUPOLVIEN VÄLISTÄ VUOROVAIKUTUSTA PERINNEKERHOSSA

Toiminnallisena opinnäytetyönäni tein kehittämishankkeen, jossa tavoitteena oli lisätä sukupolvien välistä vuorovaikutusta päiväkodin lasten ja toimintakeskuksen vanhusten välillä. Toteutin hankkeen keväällä 2012 Kuovinkadun päiväkodissa ja Kuovinkadun toimintakeskuksessa, jotka sijaitsevat osittain yhteisissä tiloissa Kaarinassa. Yhteistoiminnalla on jo vankat perinteet talossa, mutta niin ajallisten kuin rahallistenkin resurssien puuttuessa toiminnan tavoitteellinen suunnittelu on ollut vaikeaa. Lisäksi vanhusten heikentynyt kunto ja runsas vaihtuvuus asettavat omat haasteensa yhteistyölle.

Tässä kehittämishankkeessa suunnittelin ja toteutin perinnekerhon, johon osallistuivat dementiapäiväklubin asiakkaat, sekä 3-4-vuotiaista lapsista koostunut päiväkodin pienryhmä. Perinnekerho kokoontui kaikkiaan neljä kertaa toukokuun aikana.

Perinnekerhon teemana olivat taidelähtöiset menetelmät. Taidetyöskentely on tunne-elämän työskentelyä, jossa korostuu moniaistillisuus. Taiteellisen toiminnan kautta päästiin virittämään eri aisteja yhdessä tehden ja kokien. Perinnekerho koostui neljästä teemasta. Jokaisella tapaamiskerralla oli oma aiheensa: leipomista, musiikkia, kädentaitoja ja draamallinen tuokio. Aikamattona toimineella räsymatolla matkasimme vanhan ajan tunnelmiin.

Suomalaisen kulttuuriperinteen siirtämisessä musiikilla ja käsitöillä on keskeinen tehtävä. Perinnekerhon lähtökohtana oli ajatus, että vanhukset saavat toiminnan kautta aineksia oman elämänsä ja lapsuutensa muisteluun. Muistoista löytyy usein yhteistä kosketuspintaa muiden vanhusten kanssa. Samalla lapset saivat kuulla omakohtaisia tarinoita menneisyydestä ja oppivat perinteestä ja kulttuurista. Näin muistelu ja perinnekasvatus kohtasivat toisensa.

Lasten ja vanhusten välinen vuorovaikutus lisääntyi perinnekerhon aikana niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Erityisesti viimeisillä kerhokerroilla oli havaittavissa runsaasti niin sanallista kuin sanatontakin vuorovaikutusta lasten ja vanhusten välillä – pientä jutustelua, lapsen pään silittelyä tai hymyä muistisairaana vanhuksen suupielissä lasten touhuja seuratessa. Vuorovaikutuksen lisääntymistä edesauttoi pari- ja pienryhmissä työskentely, sekä vapaamuotoinen jutustelu yhteisen tekemisen äärellä.

ASIASANAT:

Lapset, vanhukset, sukupolvet, perinne, muistelu, varhaiskasvatus, taidekasvatus.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Social Services | Childcare, youth and family work

2012| 59 + 4

Johanna Gadd

Terhi Kuusisto

TIME TRAVEL RUG PROVIDES PATH TO ART – INTERGENERATIONAL INTERACTION IN TRADITION CLUB

I carried out as my operational thesis a development initiative with an objective to increase intergenerational interaction between the children of a day care centre and the elderly of their respective day centre. The initiative was executed on spring 2012 in Kuovinkatu Day Care Centre, and in Kuovinkatu Day Centre for the Elderly. These day centres share part of their premises in the city of Kaarina. Collaboration has long traditions in this day centre complex, however, planning of joint objectives has been difficult due to lack of both time and financial resources. In addition, the condition and the turnover rate of the elderly set their own challenges for the collaboration.

In this initiative, I planned and established a Tradition Club which was participated by the customers of a day club for the demented and by a small group of 3- to 4-year-old children of the day care centre. The Tradition Club met four times during May.

Art-focused methods were the theme for the Tradition Club. Working with art is working with emotions, with an emphasis on multi-sensuousness. Different senses were trimmed while working and experiencing together with artistic activities. The Tradition Club had four themes. Each session had a theme of its own: baking, music, handicraft, and drama moment. A rag rug was used for travelling in time towards the atmosphere of the past times.

Music and handicraft are essential in passing on the Finnish traditions. The Tradition Club was based on the idea of the elderly getting ingredients for thinking back their life and childhood through the activities. Memories often are a shared ground with the other elderly. In parallel, the children had the opportunity to hear personal stories from the past and to learn about tradition and culture. Reminiscence and education on tradition met this way.

Interaction between children and the elderly increased during the Tradition Club both in quantity and in quality. Especially during the last sessions one could observe large amounts of both verbal and non-verbal interaction between the children and the elderly – little chat, smoothing the hair of children, or a smile on the face of a memory-diseased aged person. Working in pairs or in small groups, as well as informal chat while working together, contributed to the increase of the interaction.

KEYWORDS:

Children, elderly, generations, tradition, reminiscence, early childhood education, art education.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 SUKUPOLVITYÖ – VUOROVAIKUTUSTA, PERINNETTÄ JA MUISTELUA	8
2.1 Sukupolvien välinen vuorovaikutus	8
2.2 Perinnekasvatus ja muistelu	12
3 TAIDETYÖSKENTELEY LASTEN JA VANHUSTEN PARISSA	15
3.1 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa	15
3.2 Ikäihmisten taidetoimintaa	19
4 KEHITTÄMISHANKE KUOVINKADULLA	21
4.1 Kehittämishankkeen toimintaympäristö	21
4.2 Kehittämishankkeen tarve	22
4.3 Kehittämistehtävä ja perustelut aihevalinnalle	23
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1 Kehittämishankkeen toimijat ja teemat	26
5.2 Kehittämishankkeen eteneminen ja aikataulu	28
5.3 Suunnittelun haasteita	31
5.4 Toiminnan dokumentointi	32
6 PERINNEKERHON TOIMINTATUOKIOT	34
6.1 Leivomme yhdessä!	34
6.2 Musiikkituokio	37
6.3 Kädentaitoja – keppihevosten valmistaminen	40
6.4 ”Maitoa maalta” – draamallinen tuokio	45
6.5 Yhteenvetoa toimintatuokioista	48
7 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA POHDINTA	51
7.1 Hankkeen arviointi	51
7.2 Ammatillinen arviointi	53
7.3 Tulevaisuuden visioita	54
LÄHTEET	56

LIITTEET

Liite 1. Toukokuun perinnekerhot.

Liite 2. Kehittämishankkeen tiimipalaveri 20.4.2012

KUVAT

Kuva 1. Jokaisella oli oma taikinapala kaulittavaksi.	36
Kuva 2. Valmiit korvapuustit ja työvaihekortit.	37
Kuva 3. "Sitten alkoi laulukoulu, tiri, tiri, teijaa".	39
Kuva 4. Korvien kiinnittämisessä kuumaliimalla tarvittiin aikuisen apua.	43
Kuva 5. Kunniakierrosta odottamassa: "Hopoti hoi!"	44
Kuva 6. Kepparit esillä kevätjuhlassa.	44
Kuva 7. Naapurin emäntä maitoa hakemassa.	46

KUVIOT

Kuvio 1. Perinnekerhon toimijat ja teemat.	27
Kuvio 2. Kehittämishankkeen eteneminen.	29
Kuvio 3. Kehittämishankkeen yksityiskohtainen kuvaus.	30

1 JOHDANTO

Aikamaton siivittämänä lähdin tämän kehittämishankkeen taidepoluille yhdessä lasten ja vanhusten kanssa. Taidetyöskentely tempaa osallistujat mukaansa moniaistisesti – liikkeenä, ääninä, väreinä, tuoksuina ja tuntemuksina (Stakes 2005, 23). Taidepolku johdattaa omaa askellustani – polulle ohjaan mielelläni myös kaikenikäiset leikkimieliset kulkijat.

Tämä raportti on toteuttamani kehittämishankkeen kuvaus ja osa sosionomiopintojeni toiminnallista opinnäytetyötä. Oma kiinnostukseni sukupolvien välisen yhteistoiminnan kehittämiseen johdatti minut työharjoitteluun Kaarinaan, jossa ajatukseni taidelähtöisten menetelmien käytöstä sukupolvityössä sai innostuneen vastaanoton.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli lisätä lasten ja vanhusten välistä vuorovaikutusta Kuovinkadun päiväkodissa ja Kuovinkadun toimintakeskuksessa, jotka toimivat osittain yhteisissä tiloissa Kaarinassa. Kehittämishankkeen aikana suunnittelin ja toteutin perinnekerhon, johon osallistuivat pienryhmä ”Pöriäisten” lapset sekä dementiapäiväklubin vanhukset. Hankkeen toiminnallisen osuuden toteutin osana työharjoitteluani keväällä 2012.

Raportissa kuvaan kahdessa seuraavassa luvussa kehittämishankkeeseen liittyvää tietoperustaa. Sukupolvien välinen vuorovaikutus, jota taustoitan luvussa kaksi, on viime vuosina saanut huomiota niin tutkimuksissa kuin käytännön toteutuksinkin. Tämän kehittämishankkeen näkökulmana on se, että samalla kun vanhukset saavat mahdollisuuden muistella omaa menneisyyttään, oppivat lapset palasen historiaa. Ikäihminen toimii lähihistorian elävänä konsulttina ja pedagogina (Hohenthal-Antin 2009, 106). Samalla ollaan perinnekasvatuksen ytimessä! Luvussa kolme käsittelen taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa, sekä ikäihmisten taidetoimintaa.

Luvut neljä ja viisi sisältävät kuvauksen kehittämishankkeesta kokonaisuudessaan. Millaisessa toimintaympäristössä työ on tehty ja millainen tarve kehittä-

mishankkeelle oli? Raportoin myös hankkeen aikataulutuksen ja etenemisen, sekä kerron toimintatuokioiden suunnittelun haasteista.

Perinnekerhon toimintatuokioista löytyy tarkka selostus luvusta kuusi. Jokaisesta neljästä kerhokerrasta olen kirjannut tavoitteet, toiminnan sekä arvioinnin. Luvun loppuun olen koontanut yhteenvedon perinnekerhon suunnittelusta ja toteutuksesta. Kyseinen jakso (luku 6.5) on mielestäni koko tämän raportin yksi keskeisimmistä osista. Luku seitsemän sisältää arvioinnin sekä koko kehittämissuhankeen, että oman toimintani ja ammatillisen kasvuni kannalta. Etsin myös uusia tuulia sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen Kuovinkadulle ja muihin vastaaviin yksiköihin.

Kirjallisen raportin lisäksi opinnäytetyöhöni kuuluu tuotos ”Taidepolku – lasten ja vanhusien perinnekerho”, joka toimii dokumenttina Kuovinkadun perinnekerhotoiminnasta. Tuotos sisältää paitsi runsaasti valokuvia, myös tietoa siitä, miten lapset ja vanhukset kokevat yhteisen toiminnan ja mitä asioita kannattaa huomioida sukupolvien välistä yhteistoimintaa suunniteltaessa. Lisäksi tuotoksessa, joka on pieni kuvakirja, on lyhyt selostus perinnekerhon neljästä toimintatuokiosta.

2 SUKUPOLVITYÖ – VUOROVAIKUTUSTA, PERINNETTÄ JA MUISTELUA

2.1 Sukupolvien välinen vuorovaikutus

Aiemmillä sukupolvilla Suomessa sukupolvien välinen kohtaaminen oli arkipäiväistä kanssakäymistä suvun eri-ikäisten ihmisten välillä. Maaseudulla asuttiin samassa pihapiirissä ja lapset ja vanhukset viettivät paljon aikaa keskenään. Suvun eri-ikäisten jäsenten - lasten, vanhempien ja isovanhempien - katsottiin kuuluvan samaan perheeseen. Arjessa omaksuttiin paikallinen kulttuuri ja suvun vanhat perinteet. Nykyisin luonteva kohtaaminen lasten ja ikäihmisten välillä on vähäisempää: perheet asuvat kaukana isovanhemmista ja kontaktit ovat vähissä. (Marin 2008, 65.) Toisaalta monen leikki-ikäisen lapsen omat isovanhemmat ovat itsekin vielä varsin hyväkuntoisia ja työikäisiä: työ ja harrasteet rytmittävät isovanhempien ajankäyttöä. Lapsilta jää puuttumaan kokemus ja malli vanhuudesta ikävaiheena. (Jokinen 2011.)

Sukupolvityön tavoitteena on saattaa eri sukupolvet yhteen molempia ryhmiä hyödyttävään toimintaan, jonka on samalla tarkoitus johtaa sukupolvien väliseen ymmärrykseen ja luottamukseen, sekä yhteisöllisyyden kokemiseen (Hutton-Yeo 2006, 2). Kohtaamisareenoita tarvitaankin sukupolvien välisen vuoropuhelun mahdollistamiseen ja kulttuuriperinnön siirtämiseen sukupolvelta toiselle. (Hohenthal-Antin 2009, 102–103.)

Erilaisia kohtaamisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia malleja on kokeiltu eri puolilla Suomea. Joissakin päiväkodeissa on oma lähialueella asuva päiväkotimummu - tai vaari, joka käy säännöllisesti lapsiryhmässä. Mannerheimin lastensuojeluliitto on kehittänyt malleja ja toimintaoppaita kylämummi - ja vaarityöhön (MLL 2012). Monet seurakunnat ja yhteisöt ovat myös hakeneet uusia toimintamalleja yhdistäen joiltakin osin lasten ja vanhusten kerhojen toimintaa, mikä näkyy ainakin eri ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden toiminnallisissa opinnäytetyöissä (Puotiniemi & Rautjoki 2010; Forsblom 2012). Joillakin paikka-

kunnilla, kuten esimerkiksi omassa työharjoittelupaikassani Kaarinassa, lasten päivähoitoa ja vanhusten palveluita on yhdistetty samaan rakennukseen osittain yhteisiin tiloihin.

Lasten ja vanhusten institutionaalinen kohtaaminen ei voi korvata perheen sisäistä isovanhemmuutta, mutta se mahdollistaa eri ikäluokkien päivittäisen ja luonnollisen kohtaamisen ja yhteisen toiminnan (Ukkonen-Mikkola 2011, 159). Vuorovaikutusta edistää kanssakäyminen, jossa niin lapset kuin vanhuksetkin ovat aktiivisia toimijoita ja saavat kokea positiivisia tuntemuksia. Tapahtumat, joissa lapset ovat esiintyjä ja vanhukset yleisönä, eivät vielä mahdollista vuorovaikutuksellisten suhteiden syntymistä. (Vuorinen 2012, 71.)

Lapsilla on yhteisen toiminnan myötä myös mahdollisuus laajentaa omaa sosiaalista kasvuympäristöä. (Ukkonen-Mikkola 2011, 159.) Vuorovaikutus lasten ja vanhusten välillä kasvattaa suvaitsevaisuuteen, ja yhteisissä tiloissa toimimisen myötä lapset näkevät eri-ikäisiä ja erikuntoisia vanhuksia. (Dahlblom 2000, 101.) Lapset saavat myös monipuolisen kokemuksen elämäkulusta (Ukkonen-Mikkola 2011, 157). Kohtaamisissa on kuitenkin omat haasteensa: vanhusten ennalta arvaamaton käytös, kova ääni tai liikkumiseen tarvittavat apuvälineet saattavat tuoda esiin pelkoa ja hämmennystä (Vuorinen 2012, 71).

Vuorovaikutuksen syntymisen kannalta olennaista on se, että lapset ja vanhukset tapaavat toisiaan monta kertaa; suhteen kehittyminen vaatii aikaa (Springate ym. 2008, 15). Niillä lapsilla, joilla on ollut mahdollisuus tutustua omien isovanhempien ohella johonkin muuhunkin ikäihmiseen, ikäasenteet ja käsitykset vanhoista ihmisistä ja vanhuudesta elämänvaiheena ovat myönteisempiä (Ruoppila ym. 1999, 371).

Vanhuksille sukupolvien välinen vuorovaikutus ja lasten näkeminen arjessa viritävät mieleen oman eletyn elämän. Vanhus voi muistella paitsi omaa lapsuuttaan, myös elämänvaihetta, jolloin omat lapset olivat pieniä. Yhteinen toiminta on monelle vanhukselle merkityksellistä, vaikka heissä ulospäin näkyisi vain pieniä merkkejä aktivoitumisesta, vaikkapa hymyä suupielessä. Esimerkiksi yh-

teisten juhlien viettäminen ja laulaminen lasten kanssa piristävät. (Dahlblom 2000, 103–104.)

Vanhuksille toimintaan osallistuminen lasten ja vanhusten yhteisissä palveluiloissa ja muissa laitoksissa on vapaaehtoista. Siihen, haluaako vanhus osallistua ja millä tasolla, vaikuttavat elämäntilanne ja elämäkokemukset, sekä terveydentila, kuulo ja persoonallisuus. Vanhusten kunto ja vireystila vaihtelevat peräkkäisinäkin päivinä, mikä osaltaan vaikeuttaa myös toiminnan tarkkaa etukäteissuunnittelua. (Dahlblom 2000, 78–79, 116.)

Lasten ja vanhusten yhteisen toiminnan onnistumisen kannalta on erityisen tärkeää, että henkilökunta on motivoitunut toimintaan ja että he kokevat sen mielekkääksi. Merkityksellistä on myös se, että työntekijöillä on takanaan päättäjien arvostus ja tuki. Eri ammattiryhmien koulutuksessa ei ole ainakaan vielä kiinnitetty huomiota yhteistoiminnan ohjaamisen osaamisvaatimuksiin. (Ukkonen-Mikkola 2011, 161.) Usein yhteistoiminnan järjestäminen vaatiikin työntekijöiltä hyppyä tuntemattomaan ja siirtymistä pois omalta mukavuusalueelta, jolloin molempien asiakasryhmien tuntemus ja toiminnan huolellinen suunnittelu ovat avainasemassa yhteistoiminnan onnistumisessa (Springate ym. 2008, 15). Optimaalisen ryhmäkoostumuksen aikaansaamiseksi täytyy lisäksi olla kykyä valita toimintaan sopivat osallistujat niin yksilö – kuin ryhmätasokin huomioiden (Vuorinen 2012, 80).

Sukupolvia yhdistävää työtä tehdään usein moniammatillisissa tiimeissä, joissa on mukana niin vanhustyön kuin varhaiskasvatuksenkin ammattilaisia (Ukkonen-Mikkola 2011, 161). Lasten ja vanhusten palveluita yhdistävissä yksiköissä onkin merkittävää se, että eri osastojen työntekijät tuntevat hyvin toinen toisensa (Vuorinen 2012, 97). Joissakin yksiköissä henkilökuntaa on koulutettu tarpeen mukaan esimerkiksi niin, että kotisairaanhoidon työntekijä on perehdyttänyt päivähoiton henkilöstöä vanhustyöhön (Dahlblom 2000, 72).

Tiloilla on suuri merkitys lasten ja vanhusten yhteisen kohtaamisen sujuvuudelle ja onnistumiselle. Vuorovaikutusta edistävät tilat, jotka mahdollistavat paitsi yhteisen ohjatun toiminnan, myös spontaanit arkipäivän kohtaamiset, kuten yhtei-

sen ruokailun ja oleskelun. (Ukkonen-Mikkola 2011, 161; Dahlblom 2000, 89–90.) Ulkoilu kuuluu molempien asiakasryhmien arkeen, joten yhteinen piha-alue voi myös mahdollistaa kanssakäymisen (Vuorinen 2012, 91). Lapset ja vanhukset tarvitsevat kuitenkin myös omaa tilaa ja rauhaa (Ukkonen-Mikkola 2011, 161).

Suomessa lasten päivähoidon ja vanhusten palveluiden yhdistäminen on harvinaista, joskin uusia yksiköitä on viime vuosina syntynyt eri puolille maata. Yhteistä ainakin pari vuotta sitten toimintansa aloittaneille Tarvasjoen hyvinvointikeskukselle ja Lahdessa toimivalle Kilpiäisten päiväkodille ja palvelukeskukselle on se, että nämä yksiköt vastaavat myös lasten ja perheiden vuorohoidon tarpeisiin (Tarvasjoen kunta 2012; Lahden kaupunki 2012). Tiukan eri ikäryhmiä erottelevan toimintakulttuurin sijaan tarjotaan nyt uudenlaisia malleja. Esimerkiksi Helsingissä toimiva Päiväkoti Hanna on nimetty ikäintegraatiopäiväkodiksi. Hannassa ikäintegraatio toteutuu kolmella tasolla: päiväkodin ryhmät on muodostettu sisarusryhmäperiaatteella eri-ikäisten ollessa keskenään samoissa ryhmissä, päiväkodin työyhteisö koostuu niin nuorista kuin kokeneistakin työntekijöistä ja yhteyttä Hanna-kodissa asuviin ikäihmisiin rakennetaan yhteisten ruokailujen ja lauluhetkien avulla. (Päiväkoti Hanna 2012.)

Tyypillisesti lasten ja vanhusten yhteisissä palvelukeskuksissa, kuten ikäintegraatiopäiväkoti Hannassakin, eri ikäpolvet kohtaavat yhteisissä laulutuokioissa tai aamupiireissä, jotka ovat päiväkodin henkilöstön ohjaamia ja suunnittelemia. Vanhukset osallistuvat näihin tuokioihin lähinnä katselemalla lasten ”esityksiä”. Kaikissa taloissa järjestetään myös talon perinteiksi muodostuneita juhlia esimerkiksi jouluna tai laskiaisena. (Vuorinen 2012, 51; 55–56; Dahlblom 2000, 65; Ukkonen-Mikkola 2011, 91.)

Tuulikki Ukkonen-Mikkolan tekemän tutkimuksen perusteella sukupolvien kohtaamisen ja yhteisen toiminnan mahdollistava institutionaalinen palvelu vaikuttaa hyvältä vaihtoehdolta mietittäessä varhaiskasvatuksen ja vanhustyön palveluita myös jatkossa. Lapset, jotka ovat saaneet mahdollisuuden tutustua vanhuksiin ja ovat oppineet hyväksymään heidät erityispiirteineen, suhtautuvat to-

dennäköisesti myönteisesti vanhuuteen elämänvaiheena. Tällä voi olla positiivisia yhteiskunnallisia seurauksia. (Ukkonen-Mikkola 2011, 160.)

Uusien palvelumuotojen tarve tulee ajankohtaiseksi suurten ikäluokkien siirtyessä vanhuspalveluiden piiriin. Ikääntyneiden joukko tulee entistä enemmän monimuotoistumaan, jolloin varsinaisten hoivapalveluiden oheen tarvitaan voimavaroja kohentavia ja ylläpitäviä toimintamuotoja eri kuntoisille vanhuksille. (Koskinen 2004, 77–78.) Lasten ja vanhusten institutionaalisessa kehyksessä tapahtuva vuorovaikutus on yksi tapa laajentaa lasten ja vanhusten sosiaalista elämänpiiriä tuoden samalla oman yhteisöllisyyttä korostavan lisänsä palveluiden kirjoon (Ukkonen-Mikkola 2011, 170).

2.2 Perinnekasvatus ja muistelu

Perinne on osa yhteisön kulttuuria ja elämäntapaa. Se voi olla katkeamatonta ja elävää - toimintatapa yhteisössä ennen ja nyt. Perinnettä ovat myös menneen ajan toiminnot, juhlatavat ja työntekoon liittyvät asiat, jotka ovat aikoinaan muotoutuneet paikallisten olosuhteiden ja tarpeiden mukaisesti, ja jotka ovat nyt siirtyneet pois aktiivisesta käytöstä. (Korhonen 2005, 274–275.)

Lapsen identiteetti muodostuu jo varhaislapsuudessa saatujen kokemusten myötä. Lapsi rakentaa suhdettaan omaan kansalliseen perinteeseensä ympärillä olevien aikuisten esimerkkien ja mallien mukaan. (Korhonen 2005, 274.) Sata vuotta sitten maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa elämisen mallit ja käsitykset siirtyivät arvostettuna perintönä sukupolvelta toiselle. Mallit ja arvot omaksuttiin luontevasti arjessa lasten ollessa perheen välittömässä vaikutuspiirissä suuren osan ajastaan. (Korhonen 2010, 5.)

Perinne muuttuu ja uudistuu; jokainen lapsi kantaa mukanaan omaa aikakauttaan, kulttuuriaan ja perinnettään. Nykyisin suuri osa ihmisen todellisuuskäsitystä muodostuu joukkoviestimien välityksellä ja maailmankuvaa ovat luomassa mediasta tulevat vaikutteet. (Korhonen 2010, 5.) Varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset saavat vaikutteita lisäksi vertaisryhmästä; päiväkotitoiminta luo osaltaan

lapsen kulttuurista ja paikallista identiteettiä (Korhonen 2005, 274; Ruokonen ym., 2009, 5).

Lapsi tarvitsee kantavan ja vahvan pohjan omalle identiteetilleen ja oman kulttuurin ja perinteen ymmärtämiselle, mikä tulee huomioida varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Oman kulttuurin ja taustan ymmärtäminen vaikuttaa myös siihen, miten lapsi suhtautuu toisiin ja erilaisuuteen. Perinnekasvatuksella luodaan samalla pohjaa toisten kulttuurien kunnioittamiselle ja kansainvälisyydelle. (Korhonen 2010, 11.)

”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet” ohjaavat valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisältöä ja laatua. Tämä Stakesin laatima opas toimii myös pohjana kuntien varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa. (Stakes 2005, 9.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ohjeistetaan varhaiskasvatuksen sisältöä orientaatioiden avulla. Näillä sisällöllisillä kokonaisuuksilla on kullakin omat tarkastelutapansa ja luovuuden ilmentämisen keinonsa. (Stakes 2005, 26.) Perinnekasvatus saa perusteensa osana laadukasta varhaiskasvatusta historiallis-yhteiskunnallisesta orientaatiosta:

Historiallis-yhteiskunnallisessa orientaatiossa rakennetaan lasten kanssa kuvaa menneisyydestä samoin kuin nykyisyydestä niistä kertovien esineiden ja dokumenttien avulla. Lähiympäristön ja kotiseudun kohteet ja nähtävyydet saavat aikaulottuvuuden ja merkityksiä. Näkökulmia menneisiin tapahtumiin ja siltaa niistä nykyaikaan voivat avata myös vanhemmat ihmiset, lasten vanhemmat ja lapset itse. (Stakes 2005, 28.)

Perinteiden vaaliminen ei ole ainoastaan niiden opettamista lapsille, vaan lasten on tärkeä tuntea kuuluvansa toimijoina ympäröivään kulttuuriin. Erilaiset kulttuuriset juhlat, perinteiset käsityöt, sekä vanhat tarinat ja laulut ovat osa yhteisöllistä muistia ja kulttuuripääomaa, joista lapsien on tärkeää päästä osallisiksi. (Pääjoki 2011, 119.) Varhaiskasvatushenkilöstön arvostava asenne perinnettä kohtaan on myös tärkeää: ”Körö, körö, kirkkoon” – ja muut perinteiset rallatukset tulevat pienillekin lapsille tutuiksi, kunhan perinnettä aktiivisesti vaalitaan (Korhonen 2005, 277–278).

Lasten ja vanhusten vuorovaikutuksellisissa kohtaamisissa mahdollistuu tiedon ja kulttuurin siirto yli sukupolvirajojen (Ukkonen-Mikkola 2011, 157). Ikäihminen on menneiden aikojen asiantuntija, jolla on tarjota elämyksellistä ja kokemuksellista tietoa historiasta. Vanhusten kertomat tarinat voivat toimia siltana vanhukseen ja lapsen väliseen ymmärrykseen. (Hohenthal-Antin 2006, 83–84.)

Vanhuksille tarinat omasta eletystä elämästä ovat muistelua. Tavallisten ihmisten arkisesta elämästä voi löytyä merkityksellisiä kokemuksia ja mielenkiintoisia aineksia luovaan muistelutyöhön ja kerrontaan. (Hohenthal-Antin 2009, 9.) Muistelu rakentaa identiteettiä, yhdistää menneisyyttä nykyisyyteen ja tuo esiin elämän kirjon. Historiallisten ja kulttuuristen ilmiöiden ketju tulee muistelun kautta näkyväksi. (Liikanen 2003, 7.)

Muistelu tuo ikäihmisen oman äänen kuuluviin, ja tarinan kertomisen ja kuulemisen kautta kertoja voi tuntea itsensä arvostetuksi (Hakonen 2003, 130–131). Muistoista löytyy monesti myös yhteistä kokemuspintaa toisten vanhusten kanssa jaettaviksi. Kuulijalle, vanhalle tai nuorelle, kerrottu tarina on löytöretki menneeseen – elettyyn elämään, lähihistoriaan ja kulttuurimme juuriin. (Hohenthal-Antin 2009, 32.)

Luovien taidelähtöisten menetelmien käyttö muistelutyössä pukee muistot taiteeksi, mikä nostaa toiminnan uudelle tasolle hyvinvointityössä. Taide vapauttaa, antaa elämyksiä ja tekee muistelun mukavaksi. Omaehtoinen tekeminen ja toiminnallisuus luovat haasteita ja toiminnasta tulee itselle merkityksellistä. Siitä tulee myös yleisesti kiinnostavaa ja helposti jaettavaa. (Hohenthal-Antin 2009, 24; 30.)

3 TAIDETYÖSKENTELY LASTEN JA VANHUSTEN PARISSA

3.1 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Suomessa yhteiskunnan järjestämä varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen sisältö rakentuu jo aiemmin mainitsemani orientaatio-käsitteen varaan, jolloin toimintaa suunnitellaan laaja-alaisesti eri näkökulmat ja ulottuvuudet huomioiden. Historiallis-yhteiskunnallisen orientaation lisäksi tässä kehittämishankkeessa painottuu esteettinen orientaatio. (Stakes 2005, 11; 26.)

Esteettinen orientaatio on varsin laaja käsittäen havaitsemisen, tuntemisen, kuulemisen ja luomisen. Orientaation kautta lapset saavat omakohtaisia aistimuksia, tuntemuksia ja kokemuksia – kauneutta, harmoniaa, rytmiä, jännitystä ja iloa. Samalla lapsen arvostukset ja näkemykset alkavat hahmottua. (Stakes 2005, 28.)

Varhaiskasvatuksen taidekasvatus on tunne-elämän kasvatusta osana esteettistä orientaatiota. Taide synnyttää erilaisia tunnekokemuksia, joita sitten taiteen kautta voidaan myös oppia jakamaan, kokemaan ja hallitsemaan. (Lehtonen 2011.) Taiteellisen kokemisen kautta lapsella on mahdollisuus kehittyä sekä yksilönä, että ryhmän jäsenenä. Tavoitteellisissa taidekasvatuksellisissa toimintatuokioissa lapsi oppii myös harjoitteluun liittyvää säännönmukaisuutta – laulut, lorut, tanssit ja draamalliset projektit tulevat tutuiksi ja rakkaiksi niitä toistamalla ja harjoittelemalla. (Stakes 2005, 24.)

Varhaiskasvatuksessa pyritään lapselle tarjoamaan mahdollisuus taiteellisiin, esteettisiin ja kulttuurisiin kokemuksiin. Taiteelliset kokemukset syntyvät kasvuympäristössä, jossa vaalitaan musiikillista, kuvallista, tanssillista ja draamallista toimintaa ja jossa arvostetaan lasten kirjallisuutta ja kädentaitoja. Taidetyösken-

tely varhaiskasvatuksessa on toiminnallista tekemistä ja kokemista. (Stakes 2005, 23.) Yksilösuoritusten hiomisen sijaan keskitytään taidekasvatuksen ”si-
vuvaikutuksiin”, eli itse tekemiseen, sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen, sekä itsetunnon kohenemiseen. Lapsen sitoutuminen toimintaan tuo kaupanpäällisinä osallisuuden kokemuksen. (Kalliala 2012, 218.)

Taidekasvatuksen myötä lapsi saa eväitä tulevaisuuteensa, sillä varhaislapsuudessa saatujen kokemusten varaan rakentuvat lapsen myöhemmätkin taide-
mielitykset ja arvostus kulttuuriin (Stakes 2005, 24). Taide herkistää vastaanottamaan ja havaitsemaan kauneutta ja tätä herkkyyttä voidaan varhaiskasvatuksen piirissä tavoitella avaamalla taiteen ovia moniin suuntiin. Saavutetun herkkyyden myötä erilaiset taide-elämykset vahvistavat edelleen emotionaalista ja esteettistä vastaanottokykyä. (Hakola ym. 1991, 9–10.)

Taide kuuluu kaikille: jokaisella lapsella pitäisi olla oikeus taiteellisen elämyksen tuomaan mielihyvään, ja luovaan, taiteelliseen toimijuuteen. Päiväkoti toimii kodin ohella keskeisenä taiteellisenä kasvuympäristönä. Taidekasvatusta voidaan helposti integroida päiväkodin arkeen. Jopa pienissä perushoitotilanteissa tulisi muistaa, että jokainen hetki on kasvatuksellisesti merkittävä. (Ruokonen 2006, 11.)

Varhaiskasvatuksen musiikkikasvatuksella tarjotaan lapselle mahdollisuus erilaisille tunnekokemuksille ja musiikillisiin elämyksiin. Tavoitteellisella musiikkikasvatuksella tuetaan lapsen kokonaiskehitystä ja edistetään lapsen oppimisedellytyksiä. Monipuolinen musiikin kuuntelu tutustuttaa lapsen erilaisiin musiikin lajeihin ja on tie eläytymiseen ja taidenautintoihin. (Ruokonen 2009, 22; 27.) Varhaisiän musiikkikasvatuksen muita toimintatapoja ovat laulaminen, soittaminen ja musiikin mukaan liikkuminen (Ruokonen 2011, 129).

Suomalaisen kulttuuriperinteen siirtämisessä musiikilla ja musiikkikasvatuksella on keskeinen tehtävä. Rytmiset rallattelut, perinteiset lastenlaulut ja juhlaperinteisiin liittyvät laulut siirtyvät sukupolvelta toiselle - toivottavasti tulevaisuudessakin. Musiikki kietoutuu oivasti myös moniin muihin kulttuurin osa-alueisiin, kuten esimerkiksi kuviin, tansseihin ja tarinoihin. (Ruokonen 2009, 28.)

Musiikki ja laulaminen tukevat lapsen puheen kehitystä. Lastenlaulut sisältävät puheen kehityksen ja hahmottamisen kannalta tärkeitä elementtejä: rytmisyys, jossa jokaiseen tavuun liittyy oma sävel, opettaa lapselle tavutuksen taidon. Toisaalta laulujen toisto ja niiden omaksuminen on merkityksellistä antaen myös avaimet sanoilla leikittelyyn ja riittelyyn, sekä sanavaraston kehittymiseen. (Ruukonen 2011, 125.)

Päiväkodin musiikkivälineistöön kuuluvat säestyssoittimina piano, kitara ja kan- nel. Rytmisoittimistoon on hyvä varata eri materiaaleista tehtyjä soittimia, joiden avulla voi luoda monenlaisia sointivärejä ja äänimaisemia. Erilaiset laattasoitti- met mahdollistavat melodiasoiton, improvisoinnin ja yksinkertaiset säestyskuvi- ot. Leikinomaisen tekemisen kautta toiminnassa tulevat tutuksi myös musiikin käsitteet: sointiväri, voimakkuus, kesto, korkeustaso, harmonia ja muoto. (Ruo- konen 2011, 130–132.)

Varhaiskasvatuksessa käytettävissä draamallisissa työtavoissa yhdistyvät eri taideaineet, lasten kokemusmaailma ja yhdessä työstettävä tietoinen, joka pohjautuu ajankohtaiseen aiheeseen, satuun tai tarinaan. Draamassa erityistä on se, että siinä toimitaan fiktiivisen ja todellisen maailman välillä. (Toivanen 2009, 31.) Draamallisessa työskentelyssä ja leikissä on paljon samankaltai- suuksia. Molemmista löytyy peruselementteinä roolihenkilöt, tarina, paikka ja aika. Myös tehokeinot, kuten vastakohtaisuus, rytmi, ääni, rituaalit ja puvustus ovat tärkeitä. Lapsille löytyy monta roolia yhtä aikaa heidän toimiessaan niin näyttelijöinä, ohjaajina, yleisönä kuin omana itsenäänkin. (Airaksinen & Okko- nen 2006, 9.)

Draaman eri menetelmät tarjoavat monia mahdollisuuksia. Toiminnan yleisenä tavoitteena voi olla esimerkiksi tunne-elämän laajentaminen, tiedontarpeen he- rättäminen, tai kommunikaatiokyvyn tai luovan ajattelun edistäminen. (Airaksi- nen & Okkonen 2006, 10.) Draaman avulla pyritään luomaan perustaa hyvälle itsetunnolle, vahvistetaan kielellistä ilmaisua ja rohkaistaan fyysiseen kokonai- silmaisuun. Draamassa toteutuvat elämyksellinen oppiminen ja opetuksen eheyttäminen. Lisäksi eri taito – ja taideaineita yhdistämällä voidaan varhais- kasvatuksessa luoda kulttuuria tuottavia kokonaisuuksia, esimerkiksi yhdistettä-

essä draamaan rekvisiittaa, pukuja, musiikkia ja valaistusta. (Helenius ym. 2000, 26–27.)

Draamallinen toiminta tapahtuu ryhmässä ilman yleisöä ohjaajan toimiessa aloitteiden tekijänä ja roolimallien tarjoajana. Pienten lasten kanssa työskennellään aikuisjohtoisesti tarinan edetessä monipuolisesti laulu-, liikunta ja tanssileikkejä hyödyntäen. Toiminnan tulisi olla leikillisen vakavaa; kaikki osallistuvat tosissaan ja parhaansa yrittäen, mutta hauskaakin saa pitää! Yhteisestä sopimuksesta todellinen tila, vaikkapa päiväkodin sali, muuttuu kuvitteelliseksi tilaksi ja todellinen aika kuvitteelliseksi ajaksi. (Toivanen 2009, 30–32.)

Varhaiskasvatuksen käsityökasvatus kehittää lapsen itseilmaisua ja on näin yksi taidekasvatuksen osa-alueista. Perinteisten laulujen ja leikkien ohella myös käsityötaidot ovat osa historiallista jatkumoa. Käsityöperinteen kautta kehitetään lapsen ymmärrystä siitä, että käsityö on tärkeä kulttuurinen tekijä. (Karppinen 2001, 106–107; 111.)

Varhaiskasvatuksen käsityökasvatus on leikinomaista kädentaitojen harjoittamista. Käsitöitä voidaan tehdä monista eri materiaaleista – niin kovista kuin pehmeistäkin. Työvälineiksi käyvät esimerkiksi sakset, pieni vasara, tylppäpäinen neula ja pensseli. Käsityökasvatuksen tavoitteena on paitsi käden taitojen ja motoriikan kehittäminen, myös tekemisen ilon tuottaminen ja onnistumisen ilon kokeminen. Ilon voi löytää jo itse toiminnasta, mutta etenkin valmiiden tuotosten asettaminen näytteille tuottaa mielihyvää ja saa usein aikaan myönteisten palautteiden ketjun. (Karppinen 2009, 56; 59.)

Kädentaidot ovat osa monen eri ammatin perusosaamista, mutta myös tavallisessa arjessa tarvitaan näppäriä sormia. Käsitöitä tehtäessä tekemisen prosessi on tärkeää; työ etenee vaihe vaiheelta kohti päämäärää. Työskentely kehittää samalla keskittymiskykyä ja pitkäjännitteisyyttä. Käsitöiden tekemisen myötä lapset saavat työstää, kokeilla ja tunnustella erilaisia materiaaleja. Oivallusten ja kokemusten myötä luova ajattelu kehittyy. Varhaiskasvattajan tehtävänä on antaa tilaa ja aikaa tutkia, pohtia ja oivaltaa. Käsillä tekeminen kasvattaa myös

siihen, että kaikkea ei tarvitse ostaa valmiina kaupasta, vaan sen voi tehdä itse. (Karppinen 2009, 57–62.)

3.2 Ikäihmisten taidetoimintaa

”Luovuus ei katso ikää!” (Hohenthal-Antin 2006, 16) Myös vanhusten arki rikastuu taide- ja kulttuuritoiminnan kautta (Liikanen 2003, 114). Taidetoiminta luo ikäihmisille hyvät edellytykset elämän merkityksellisyyden kokemiseen tarjoamalla samalla mahdollisuuden osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen. (Hohenthal-Antin 2006, 15.) Taidetyöskentelyssä voidaan monin eri tavoin tuoda näkyväksi sekä yksilön elettyä elämää, että kulttuurisia kokemuksia. Oma tai yhteinen kertonta avaa uusia näköaloja elettyyn ja koettuun sekä kertojalle että kuulijalle. (Löytönen & Sava 2011, 104.) Taide voi toimia ilmaisukeinona myös silloin, kun sanoja kokemusten jakamiseen ei löydy esimerkiksi muistisairaudesta johtuen (Eloranta & Punkanen 2008, 148).

Taide- ja kulttuuritoiminta saa vanhusten mielen liikkumaan pois arjesta ja nykytilanteesta. Vaivat ja kolotukset unohtuvat, kun ajatukset siirtyvät luovan toiminnan myötä vanhoihin aikoihin, tapahtumiin ja mielen maisemiin. Parhaimpia elämyksiä ovat ne tilaisuudet, joissa on itse saanut olla mukana toimijana, mutta myös juhlat, kulttuuriretket, tanssit ja erilaiset esitykset piristävät arkea. (Liikanen 2003, 115.)

Ikäihminenkin pystyy itse tuottamaan taidetta – olemaan luova ja innostunut (Hohenthal-Antin 2006, 115). Taidegerontologia antaa uuden näkökulman vanhenevan väestön kulttuuriseen tarkasteluun: ollaan kiinnostuneita siitä, mitä taiteen tekeminen ja kokeminen ikäihmiselle merkitsee, sekä kannustetaan oman luovuuden löytämiseen ja käyttöönottoon. Taiteen tekemisen kautta ikäihminen voi käynnistää dialogin ympäröivään yhteisöön ja saada samalla oman äänensä kuuluville. Toimintaan osallistuminen on tärkeää prosessin esteettisten laatukriteerien jäädessä toisarvoisiksi. (Hohenthal-Antin 2006, 124.)

Soveltavan taiteen käytölle vanhustyössä on viime vuosina kehitelty erilaisia malleja. Esimerkiksi Salon kaupungin hallinnoimassa valtakunnallisessa Hymykuopat – hankkeessa etsitään vanhusten elämään iloa, merkitystä ja hyvinvointia taiteen ja kulttuurin avulla. Hankkeessa mukana olevilla kunnilla on jokaisella omat voimavaransa, näkökulmansa ja mallinsa siitä, miten taide saataisiin luontevaksi osaksi vanhusten elämää perinteisen hoivatyön rinnalle. (Salon kaupunki, 2012.)

Hankasalmella kehiteltiin osana Hymykuopat - hanketta muistelu elokuvaa yhdessä Keski-Suomen elokuvakeskuksen kanssa. Elokuvatarinoissa vanhus oli pääosassa kertojana. (Taivainen & Malmivirta 2012, 2.) Turussa taas esittävän taiteen tekijöiden verkosto Framil ry järjesti muun muassa draamallisia työpajoja ja yhteislaulutuokioita vanhainkodeissa. Turun hankkeen toimijoiden tärkein havainto kulttuurihoitotyön kannalta oli se, että taiteilijoiden ja vanhusten kohtaamiseen tarvitaan paitsi herkkyyttä ja kuuntelemista, myös aikaa, toistoja ja luottamusta. (Susi 2012, 2.)

Vanhustyössä musiikkia käytetään monin tavoin – kuunnellaan ja lauletaan yhdessä. Musiikki vetoaa tunteisiin ja tuo esille vahvoja muistoja (Hohenthal-Antin 2006, 64). Tutun musiikin myötä vanhus voi vaellella ajatuksissaan lapsuuden maisemissa (Jukkola 2003, 174). Laulujen sanoja ja säveliä kuullessaan monen muuten omissa oloissaan olevan vanhuksen ilmeet ja ilmaiset elpyvät (Eloranta & Punkanen 2008, 148). Muistojen houkuttelemisen lisäksi musiikin avulla voidaan rauhoittua ja rentoutua, toisaalta sopivan rytmikäs musiikki saa monen vanhuksenkin liikkumaan spontaanisti (Jukkola 2003, 174–175). Uusia ideoita ikäihmisten musiikkiharrastusmahdollisuuksiin kehitetään jatkuvasti. Lähtökohdina on rikastuttaa elämää ja pitää vireyttä yllä. Loistavana esimerkkinä tästä toimii ”Sormet sormien lomahan” – projekti, jossa ikäihmiset opiskelivat nokkahuilunsoiton alkeita. (Munter-Mäkeläinen 2010, 22.)

4 KEHITTÄMISHANKE KUOVINKADULLA

4.1 Kehittämishankkeen toimintaympäristö

Kuovinkadun päiväkoti on Kaarinan kaupungin päiväkoti, jossa toimintakaudella 2011–2012 on kaikkiaan 55 lasta kolmessa eri ryhmässä. Ryhmäjako on tehty lasten iän mukaan. Pienten ryhmässä ”Silkkiuikuissa” on kaksitoista alle kolmi-vuotiasta lasta. ”Uiveloissa” lapset ovat 3-5-vuotiaita ja heitä on yhteensä 21. ”Kaakkurit” ovat päiväkodin vanhimpia lapsia. 22 lapsen ryhmästä 13 on esikou-lulaisia ja loput viisivuotiaita. Työntekijöitä varhaiskasvatuksen parissa on kaik-kiaan 11. Päiväkodin johtaja toimii Kuovinkadun päiväkodin lisäksi läheisen ruotsinkielisen päiväkodin hallinnollisena johtajana. (Kaarinan kaupunki 2012.)

Kuovinkadun toimintakeskuksen omistaa Kaarinan vanhusten palvelukeskuksen säätiö. Talossa on päiväklubitoimintaa pääsääntöisesti muistisairaille alueella asuville vanhuksille. Dementiapäiväklubin asiakkaita on tällä hetkellä kaikkiaan viisi. Toimintaa on neljänä päivänä viikossa, mutta osa vanhuksista on paikalla vain muutamana päivänä viikossa. Toimintakeskuksessa on myös avointa päi-vätoimintaa hyväkuntoisille kotona asuville ikäihmisille. Alueella asuvilla van-huksilla on näin mahdollisuus yhdessäoloon tuolijumpan, askartelun ja bingon merkeissä. Talossa toimii myös varsin vireät naisten- ja miestenpiirit. Toiminta-keskuksessa työskentelee yksi työntekijä päivätoiminnan ohjaajana. (Kaarinan palvelukeskuksen säätiö 2012.)

Kuovinkadun päiväkodin ja toimintakeskuksen tilat ovat yhteistoimintaa ja vuo-rovaikutusta ajatellen varsin hyvät. Rakennuksen toisessa päädyssä sijaitsee päiväkoti, jossa on jokaiselle ryhmälle omat tilansa. Keskellä taloa on yhteiskäy-tössä toimiva sali, sekä ruokailutila. Vanhusten puolelta löytyy suuren aulatilan molemmin puolin pieniä erillisiä huoneita. Talon helmi on vanhoilla huonekaluilla kotoisaksi kalustettu ”mummola”. Lisäksi on askartelutila, verstaas, neuvottelu-huone ja toimisto.

4.2 Kehittämishankkeen tarve

Kuovinkadun päiväkodissa ja toimintakeskuksessa ollaan ylpeitä yli 20 vuotta kestäneestä taipaleesta ja uranuurtajan roolista lasten ja vanhusten institutionaalisen yhteistoiminnan saralla. Toiminnan alkaessa vuonna 1990 vastaavia yksiköitä oli vain muutamia eri puolilla Suomea, joten toimintatapoja kehiteltiin itse valmiiden mallien puuttuessa. Yhteistyö päiväkodin ja toimintakeskuksen välillä on alusta alkaen ollut luontevaa. Toisistaan erillisen hallinnon tai budjetin ei ole annettu häiritä yhteistä toimintaa suunniteltaessa; hankintoja on tehty tarpeen mukaan ja ilman turhia raja-aitoja.

Nykyisiä Kuovinkadun toimintamalleja, jossa vanhukset ja lapset kohtaavat, ovat koko päiväkodin ja vanhusten yhteiset lauluhetket perjantaisin ja pienryhmätoiminta joka toinen maanantai. Tavanomaisen arjen lisäksi erilaiset juhlat rytmittävät niin päiväkodin kuin toimintakeskuksenkin toimintaa. Erityisesti toimintakeskuksen puolella arvostetaan sitä, että lapsiryhmät tulevat esiintymään vanhusten tilaisuuksiin, kuten esimerkiksi joulu- ja äitienpäiväjuhliin.

Päiväkodin ja toimintakeskuksen välinen ovi on aina auki. Päiväkodin johtaja muistelikin aikoja, jolloin esikouluikäiset lapset juoksivat Kimble-pelit kainalossa mummolan puolelle pelaamaan. Ajat ovat kuitenkin muuttuneet ja viime vuosina etenkin toimintakeskuksen vanhusten heikentynyt kunto on rajoittanut spontaaneja lasten ja vanhusten välisiä kohtaamisia. Vanhusten toiminnassa pitää olla tietty rutiini ja vaihtuvat tilanteet pitää ennakoida ja suunnitella.

Juuri yhteistoiminnan suunnittelu ja lasten ja vanhusten erilaisten tarpeiden huomioiminen ovat niitä elementtejä, joita esimerkiksi tämän kehittämishankkeen myötä päästään uudelleen arvioimaan ja kehittämään. Sekä toimintakeskuksen että päiväkodin työntekijöiden arki täyttyy oman ryhmän toiminnan suunnittelusta ja organisoinnista, jolloin yhteistoiminnan pitkäjänteiselle ja tavoitteelliselle suunnittelulle ei jää aikaa, vaikka suhtautuminen siihen olisikin myönteistä. Henkilökunta myös väsy helposti yhteisen toiminnan suunnitteluun, vallankin kun toimintakeskuksen vanhukset vaihtuvat usein ja jo syntyneitä

kontakteja joudutaan luomaan yhä uudelleen ja uudelleen (Salminen 27.2.2012).

Kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, joka edellyttää dialogista ja vuorovaikutteista asennetta (Toikko & Rantanen 2009, 72). Tässä opinnäytetyössä kehittämishankkeen ”tiimissä” ovat olleet mukana päiväkodin johtaja, joka perehdytti minut päiväkodin toimintakulttuuriin ja aikaisempiin toimintatapoihin, sekä toimintatuokioissa mukana olleen päiväkodin pienryhmän lastentarhanopettaja. Pitkät ja hedelmälliset keskustelut vanhusten päivätoiminnan ohjaajan kanssa olivat tarpeen pyrkiessäni selvittämään vanhusten kokemusmaailmaa ja taustoja.

4.3 Kehittämistehtävä ja perustelut aihevalinnalle

Opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä sukupolvien välistä vuorovaikutusta päiväkodin lasten ja toimintakeskuksen vanhusten välillä. Kehittämishankkeen aikana suunnittelin ja toteutin toiminnallisessa opinnäytetyössäni lapsista ja vanhuksista koostuvalle pienryhmälle toimintatuokioita taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäen perinneteemalla.

Oma kiinnostukseni opinnäytetyön aiheeseen heräsi jo yhteisöllisen työn harjoittelujaksolla vuosi sitten keväällä, jolloin olin harjoittelussa Tarvasjoen hyvinvointikeskuksessa päiväkodissa ja vanhusten tehostetun palveluasumisen yksikössä. Harjoittelun myötä huomasin, että lasten ja vanhusten yhteisen toiminnan toteutus vaatii huolellista suunnittelua ja molempien asiakasryhmien tuntemusta ja huomioimista. Itse ajattelin omaa oppimispolkuani suunnata sekä varhaiskasvatukseen että vanhustyön suuntaan, joten opinnäytetyöni aihe palvelee hyvin omaa opinpolkuani ja ammatillista kehittymistäni.

Edelliseltä koulutukseltani olen musiikkipedagogi (AMK). Oma musiikkitaustani ja kiinnostukseni muihinkin taidelähtöisiin menetelmiin luo raamit opinnäytetyöni toimintatuokioiden suunnitteluun. Uskon myös, että nimenomaan luovan teke-

misen kautta syntyy luontevaa vuorovaikutusta lasten ja vanhusten välillä. Teemana opinnäytetyössäni on perinne, koska haluaisin opinnäytetyön myötä toimia vastaiskuna monikansalliselle lelu- ja televisio-ohjelmatuotannolle tarjoamalla ”makupaloja” suomalaiskansallisesta identiteetistä. Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta on luontevaa siirtää vanhaa perinnettä ja elämisen tapaa lapsille yhdessä tehden ja kokiin.

Opinnäytetyön aihe on mielestäni ajankohtainen. Meneillään oleva vuosi 2012 on nimetty aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuodeksi Euroopassa (Europa 2012). Suomessa vanhustyön keskusliitto huomioi teemavuoden viettämällä vanhustenviikkoa lokakuussa 2012 otsikolla ”Yhdessä vahvempia”. Teemavuoden päätavoitteina on lisätä ymmärrystä aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen yhteistyön tärkeydestä, sekä edistää yhteistoimintaa lisäävien menetelmien levittämistä työpaikoille, kouluille, päiväkodeille ja kansalaisjärjestöille. Tavoitteena on lisäksi edistää positiivisten ikäasenteiden leviämistä yhteiskunnassamme. ”Neljän polven treffit” -kampanjan avulla halutaan haastaa järjestöjä, kuntia, seurakuntia, oppilaitoksia ja yksittäisiä ihmisiä järjestämään ikäpolvia yhteen tuovaa toimintaa. (Vanhustyön keskusliitto 2012, 4) Omalta osaltani olen ottanut tämän haasteen vastaan!

Vanhustyön keskusliitolla on myös meneillään ”Elämänkulku ja ikäpolvet”- kehittämis- ja tutkimushanke vuosina 2011–2013. Hankkeen tavoitteena on edistää erityisesti iäkkäiden ihmisten hyvinvointia ja osallisuutta, sekä lisätä ja tiivistää ikäpolvien välistä dialogia. Tarkoituksena on lisäksi virittää ikäpolvien välistä myönteistä uteliaisuutta. Hankkeella on ajankohtainen sosiaalinen tilaus: ikääntyvässä yhteiskunnassa osallisuuden ja hyvinvoinnin ylläpitäminen edellyttää kaikkien ikäpolvien mukana oloa. (Saarenheimo ym. 2011, 197–198.)

Syksyllä opinnäytetyöni tulee saamaan vielä laajempaa huomiota ylitettyään mediakynnyksen, mikä osaltaan kertoo aiheen ajankohtaisuudesta. Valtaa vanhuus – kampanja, joka on kahdeksan eri vanhusalan järjestön kampanja hyvän ikääntymisen puolesta, julkaisee syksyllä lehden, johon tehtiin jo keväällä juttu Kuovinkadun toiminnasta ja lasten näkemyksistä siitä, millainen on vanhuus.

Päiväkodissa käynyt toimittaja oli kiinnostunut myös perinnekerhon toiminnasta ja haastattelun pohjalta kirjoitti lehteen myös opinnäytetyöprojektista.

Ajankohtaisuutta opinnäytetyöhön tulee myös taidelähtöisen toiminnan kautta. Varhaiskasvatuksen kentällä on herännyt huoli taidekasvatuksen asemasta päiväkodeissa. Musiikkia, kuvataidetta, draamaa ja kädentaitoja kaivataan toimintaan lisää, jotta lapsuuden leikki ja luovuus näkyisi aikuisuudessa tasapainoisuutena ja kykynä kestää muutosta. (Kalliala 2012, 62–63.) Varhaiskasvatuksen monesti heiveröinen taidepedagogiikka kasvattaa myös eriarvoisuuteen: valistuneet vanhemmat täydentävät julkisen varhaiskasvatuksen puutteita viemällä lapsiaan varhain harrastusten pariin, kun taas joidenkin perheiden lapset jäävät vaille asioita, jotka kuuluvat hyvään lapsuuteen (Kalliala 2012, 83). Valmisteilla olevan varhaiskasvatuslain toivotaan linjaavan myös taidekasvatuksen sisällön kehittämistä vanhan päivähoitolain painottaessa perushoivaa. Toiveena on, että päiväkotiverkoston lastenkulttuuri ja taidekasvatus tavoittaisi koko alle kouluikäisten ikäluokan. (Rusanen & Onnismaa 2012).

Taidetoiminnan on huomattu myös kuuluvan hyvään vanhuuteen. Kulttuuri ja liikunta ovat osa aktiivista ikääntymistä ja molemmat toimivat hyvän toimintakyvyn ylläpitäjinä (Wallin 2011, 145). Taide- ja kulttuuritoiminta tuo mielekästä sisältöä elämään. Taiteen soveltavaa käyttöä ja arjen kulttuurisuutta pyritään tulevaisuudessa lisäämään vanhustyössä niin yksilö-, yhteisö- kuin instituutiotasollakin. Kulttuuritoiminnan toivotaan verkostoituvan yhdessä hoito- ja sosiaalityön kanssa, jolloin ne toimisivat tasa-arvoisessa yhteistyössä rinnakkain. (Liikanen 2010, 25).

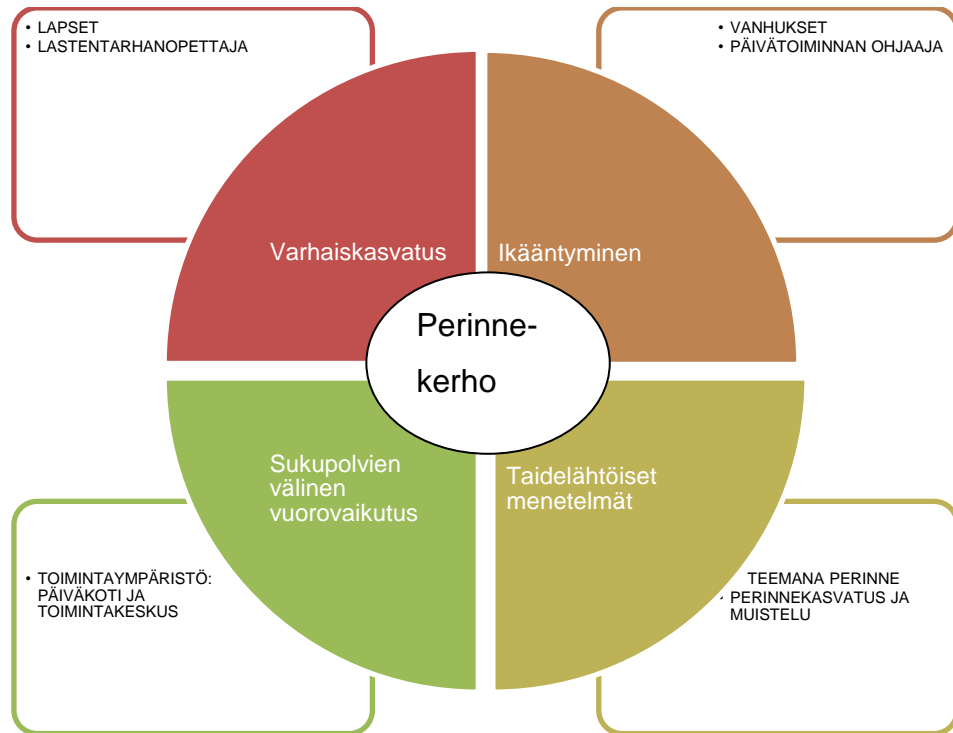
Viime vuonna julkaistun Tuulikki Ukkonen-Mikkolan väitöskirjan ”Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa” myötä Suomessa on viritelty monia mielenkiintoisia hankkeita, kuten esimerkiksi Kustaan kartanon vanhainkodin, Metropolia-ammattikorkeakoulun ja Aalto-yliopiston yhteinen pihaprojekti. Tämän moniammatillisen innovaatioprojektin tavoitteina on suunnitella ja toteuttaa lasten ja vanhusten yhteinen ulkoilutapahtuma, sekä suunnitella vanhainkodin piha-aluetta kaikille ikäryhmille soveltuvaksi. (Innovaatioprojekti 2012.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kehittämishankkeen toimijat ja teemat

Tässä kehittämishankkeessa jatkoin jo olemassa olevan lapsista ja vanhuksista koostuvan pienryhmän toimintaa kehittären sitä sekä laadullisesti, että määrällisesti. Pienryhmään, joka tämän hankkeen myötä sai nimekseen ”Perinnekerho”, kuuluivat dementiapäiväklubin asiakkaat, sekä päiväkodin ”Uiveloista” pienryhmä ”Pörriäiset”, jossa on seitsemän 3-4-vuotiasta lasta. Yhteistä ryhmää ovat aiemmin ohjanneet ”Pörriäisten” omahoitajana toimiva lastentarhanopettaja, sekä vanhusten päivätoiminnan ohjaaja.

Kuovinkadun toimintakeskuksen dementiapäiväklubin asiakkaat, joita on tällä hetkellä kaikkiaan viisi, ovat kaikki syntyneet 1920- ja -30-luvuilla. He kuuluvat sukupolveen, jotka ovat lapsuudessaan ja nuoruudessaan saattaneet kokea puutetta, sairautta, turvattomuutta ja kuolemaa, mutta jotka ovat aktiivi-iässä osallistuneet sodanjälkeiseen jälleenrakennukseen ja saaneet kokea elintason nousun (Roos 1988, 61). Päiväklubilaiset ovat kaikki asuneet lapsuudessaan maaseudulla ja vielä aikuisiälläkin toimineet maatilán töissä esimerkiksi renkinä ja karjakkona. Tie on kuitenkin vienyt kaupunkiin monen muun suomalaisen tavoin (Karisto ym., 2003, 171). Vanhusten aiempaan elämänpiiriin tutustuminen oli avainasemassa perinnekerhoa suunniteltaessa.

Kuvio 1. Perinnekerhon toimijat ja teemat.

Perinnekerhon toiminnallisena lähtökohtana olivat taidelähtöiset menetelmät, joiden uskon tukevan vuorovaikutuksen syntymistä. Lapselle on ominaista kokea ympäristönsä aistillisesti – maailmaa tutkitaan uteliaasti kaikilla aisteilla. Taiteellinen toimijuus ei ole lapsen elämässä erillinen saareke, vaan hän suhtautuu esteettisesti koko maailmaan. Taiteellinen toiminta mahdollistaa vuorovaikutuksen, joka vastaa lapsen luontaista toimintatapaa. (Pääjoki 2011, 111.) Aivan yhtä tärkeää on vanhuksen saada toteuttaa itseään myöhemmällä iällä. Vanhus vaan tarvitsee usein toiminnalleen luvan – on lupa heittäytyä ja lupa leikkiä. Taidetoiminta toimii vanhukselle hyvän ja rikkaan elämän rakennuspuuna. (Hohenthal-Antin 2006, 19.)

Perinnekerhossa tavoitteena oli saavuttaa myönteinen ja toiminnallinen ilmapiiri juuri taidelähtöisten menetelmien avulla. Ajatuksenani oli suunnitella monipuolinen taidekimppu monin aistein ja kokonaisvaltaisesti koettavaksi niin, että toiminta sopii sekä lapsille että vanhuksille. Perinneteeman myötä tarjoutui vanhuksille mahdollisuus muistella omaa lapsuuttaan, muun muassa sitä, miten naapurista haettiin maitoa, tai kuinka äiti kutoi mattoja. Lapsille teema loi mah-

dollisuuden tutustua siihen, miten ennen vanhaan elettiin ja toimittiin. Perinnekasvatus ja muistelu löysivät toisensa!

5.2 Kehittämishankkeen eteneminen ja aikataulu

Kehittämishankkeen työstäminen alkoi ideointivaiheella tammikuussa 2012. Sukupolvien välinen vuorovaikutus oli aiheena itseäni kiinnostava ja halusin syventää omaa asiantuntemustani siitä. Yhteydenottoni Kuovinkadun päiväkodin johtajaan ja hänen myönteinen suhtautumisensa ajatuksiini sinetöivät suunnitelmani. (Vilka & Airaksinen 2003, 23.) Ensimmäisessä tapaamisessamme helmikuussa sovimme alustavat raamit niin aikataulun kuin sisällönkin osalta kevään aikana tapahtuvalle toiminnalle. Samalla tutustuin päiväkodin ja toimintakeskuksen tiloihin.

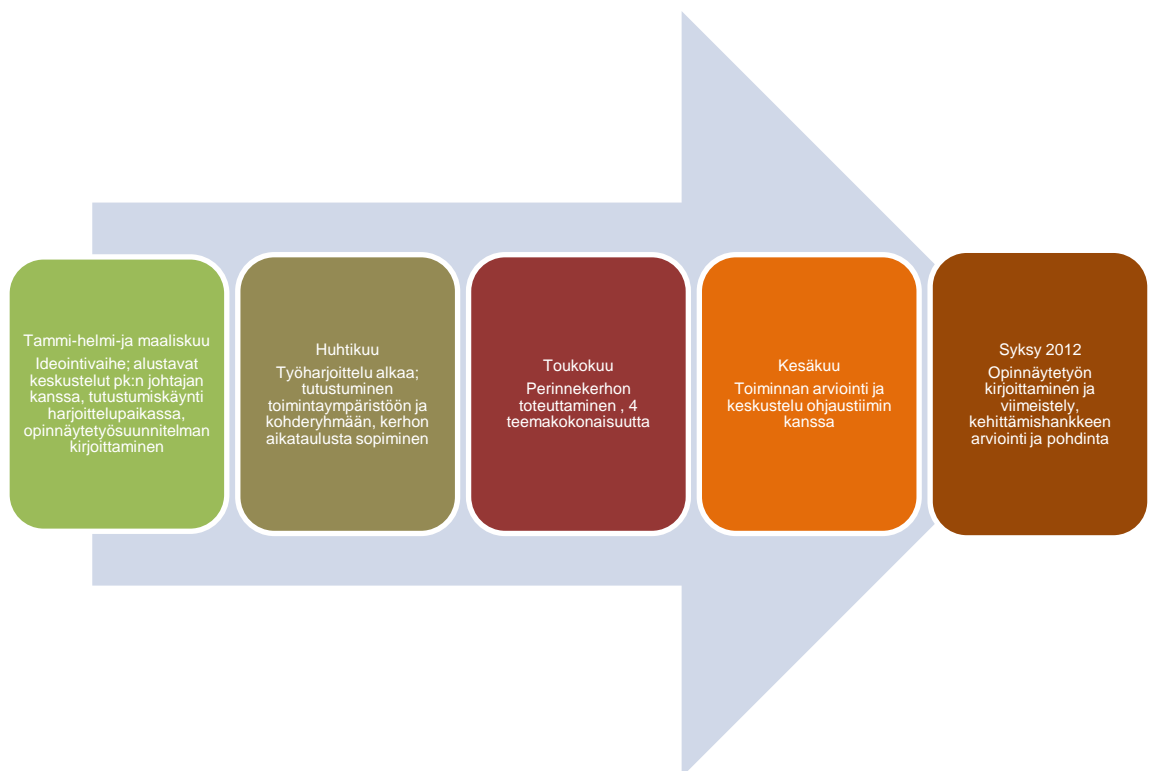
Opinnäytetyön idean ja tavoitteiden tulee olla tiedostettuja, harkittuja ja perusteltuja. Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamisella tähdätään siihen, että opiskelija jäsentää itselleen, mitä on tekemässä ja miksi. (Vilka & Airaksinen 2003, 26.) Kirjoitin opinnäytetyösuunnitelman valmiiksi maaliskuussa ennen työharjoitteluni alkua. Kirjallinen selostus toi ryhtiä toiminnan suunnittelulle: itse sain jäseneltyä ajatuksiani ja harjoitteluni alkaessa saatoin antaa suunnitelman luettavaksi toimintaan osallistuville työntekijöille.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä perustellaan toimintaa ja tehtyjä valintoja alan teorioiden ja niistä nousevien käsitteiden avulla. Tietoperusta toimii ”silmälaseina”, jonka läpi tarkastellaan opinnäytetyön aihetta ja lähestymistapaa. (Vilka & Airaksinen 2003, 42.) Tämän opinnäytetyön tietoperustan rungon kokosin kevään aikana täydentäen sitä koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Työharjoitteluni Kuovinkadun päiväkodissa ja toimintakeskuksessa alkoi 2.4.2012 kestäen kaikkiaan kymmenen viikkoa. Huhtikuun tavoitteenani oli tutustua dementiapäiväklubin vanhuksiin, toimintatuokioihin osallistuvaan lapsiryhmään ja henkilökuntaan. Tärkeimpänä tutustumisen kohderyhmänä koin vanhukset, jotta ajatus siitä, että toimintatuokiot sisältäisivät jotakin heille lapsuudesta tuttua, toteutuisi. Joidenkin vanhusten kanssa keskustelu oli vilkasta,

mutta toisilla muistisairaus on vienyt sanat unholaan. Näiltä osin keskustelut päivätoiminnan ohjaajan kanssa paikkasivat tilannetta.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä toiminta etenee toimintaympäristössä vuorovaikutussuhteessa monen eri toimijan kanssa. Opinnäytetyötä tekevä opiskelija on vastuussa kokonaisuudesta, mutta yhteiset keskustelut, arviointi ja palautteen antaminen ja saaminen kuuluvat prosessiin. (Salonen 2011, 4.) Kahdenkeskiset keskustelut Kuovinkadun työntekijöiden kanssa olivat vapaamuotoisia juttutuokioita, joiden myötä sain perehdytyksen siihen, millaista yhteistyötä talossa on aiemmin tehty lasten ja vanhusten välillä. Ensimmäinen koko ”projekti-tiimin” palaveri pidettiin 20.4.2012. (Liite 2) Tässä tapaamisessa toimin koollekutsujana ja puheenjohtajana. Tapaamisen tärkein tavoite oli toimintatuokioiden aikataulun sopiminen. Keskustelimme myös tarvikehankinnoista ja eri tilojen käytöstä toimintatuokioissa. Huhtikuun lopussa 23.4. kävin myös kertomassa opinnäytetyöstäni päiväkodin henkilökunnan palaverissa. Esittelin Pöriäisten vanhemmille lähtevän kirjeen (Liite 1), sekä opinnäytetyön teemat, aikataulun ja tietoperustan suuntaviivoja.

Kuvio 2. Kehittämishankkeen eteneminen.

Kuviossa kaksi esittelen kehittämishankkeen raamit alkaen tammi-helmikuun ideointivaiheesta ja päättyen opinnäytetyöraportin kirjoittamiseen. Seuraava kuvio (Kuvio 3.) on yksityiskohtaisempi kuvaus hankkeen etenemisestä sisältäen myös keskeiset tapaamiset kehittämistiimin eri jäsenten kanssa.

Aika		Aihe
IDEOINTIVAIHE:		
2/2012	Tapaaminen Kuovinkadun päiväkodissa (Päiväkodin johtaja Arja Salminen ja Terhi Kuusisto)	Opinnäytetyöidean esittäminen, keskustelu opinnäytetyöaiheesta, alustavien raamien sopiminen
2/2012	Kuovinkadun pk (Salminen, Kuusisto)	Kuovinkadun päiväkodin ja toimintakeskuksen historiaa ja nykyarkea, toiminnan yleiset suuntaviivat, toimintaympäristöön tutustuminen
3/2012	Kuovinkadun pk (Salminen, Kuusisto)	Opinnäytetyösuunnitelman esittely, harjoittelusuunnitelmalomakkeen täyttäminen, lupa-asiat (esim. kuvauslupa), harjoittelun päivämäärät, toimintatuokioiden teemojen alustava esittely
SUUNNITTELUVAIHE:		
2.4.2012	Työharjoittelu päiväkodissa ja toimintakeskuksessa alkaa	
20.4.2012	Ohjaustiimin palaveri (Salminen, Kuusisto, lastentarhanopettaja Emmi Leppänen, päivätoiminnan ohjaaja Marjatta Sallinen)	Toimintatuokioiden teemojen esittely, toimintatuokioiden aikataulusta sopiminen, materiaalihankinnat, tilojen käyttö
20.4.2012	Kuovinkadun toimintakeskus (M. Sallinen, Kuusisto)	Infoa dementiapäiväklubin toiminnasta
23.4.2012	Päiväkodin henkilökunnan palaveri	Opinnäytetyön esittely henkilökunnalle (teemat, aikataulu, tietoperustan suuntaviivoja, vanhemmille lähtevä kirje)
23.4.2012		Kirje pienryhmä Pörriäisten vanhemmille
TOIMINTA:		
2.5.2012	Perinnekerho	Leivotaan korvapuusteja
7.5.2012	Perinnekerho	Musiikki
10.5.2012	Pienryhmä Pörriäiset	Aloitetaan keppihevosten valmistaminen
14.5.2012	Perinnekerho	Keppihevosten viimeistely
28.5.2012	Perinnekerho	Draamallinen tuokio: pöytäteatteri "Maitoa maalta"
ARVIOINTI:		
28.5.2012	Vanhukset, M. Sallinen, Kuusisto	Keskustelua perinnekerhosta
11.6.2012	Palauttekeskustelu: Salminen, Leppänen, Kuusisto	Opinnäytetyöprosessin arviointi ja tulevaisuuden suuntaviivoja
14.6.2012	Lehtihaastattelu	Valtaa vanhuus-kampanjan lehteen
21.6.2012	Työharjoittelu päättyy	

Kuvio 3. Kehittämishankkeen yksityiskohtainen kuvaus.

Perinnekerho, jonka toimintaa kuvaan tarkemmin seuraavassa luvussa, sekä erillisessä tuotoksessa, kokoontui toukokuussa neljä kertaa. Yhteisiä kerhotaapaamisia oli kerran viikossa yleensä maanantaisin. Itse olin täysin vastuussa toiminnan suunnittelusta ja ohjaamisesta, joskin teemoista keskustelin yhdessä sekä päivätoiminnan ohjaajan, että lastentarhanopettajan kanssa, jotka molemmat olivat mukana jokaisella kerhokerralla.

5.3 Suunnittelun haasteita

Perinnekerhon suunnittelun yhtenä haasteena olivat aikataulut. Neljän teeman kokonaisuus oli alusta pitäen suunnitelmissani, mutta joitakin teemoja olisimme voineet työstää ryhmässä useammalla tapaamiskerralla. Emme kuitenkaan saaneet sovitetuksi toimintaa muutenkin niin täyteen viikko-ohjelmaan. Käytännössä maanantai oli viikonpäivistä ainoa, jolloin toimintaa pystyi helposti toteuttamaan. Muina päivinä joko lapsilla tai vanhuksilla oli muuta ohjelmaa. Tiistaisin erityislastentarhanopettaja ohjasi lapsille vuorovaikutusryhmää, keskiviikkoisin toimintakeskuksessa oli vain kaksi vanhusta ja perjantaisin oli koko talon yhteinen laulutuoquio. Torstai olisi sopinut päiväkodin lapsille erinomaisesti, mutta silloin toimintakeskuksessa oli muuta avointa toimintaa, jolloin päiväklubilaiset eivät olleet paikalla.

Viikkoaikataulun lisäksi lasten ja vanhusten erilainen päivärytmi asetti toiminnalle rajoituksia, mikä on huomattu myös muissa tutkimuksissa (Ukkonen-Mikkola 2011, 154). Kuovinkadulla vain aamupäivät soveltuivat yhteisiin tapaamisiin. Vanhukset olisivat olleet virkeitä lounaan jälkeenkin, mutta lapsilla oli silloin päivälepoaika. Toisaalta päiväunien ja välipalan jälkeen lapsilla olisi ollut sopivasti aikaa ennen ulkoilua ja kotiinlähtöä, mutta toimintakeskuksessa toiminta päättyi jo kello 14.

Toisena haasteena koin ryhmän. Vanhuksia oli toimintakeskuksen dementia- päiväklubissa varsin vähän etenkin kevään loppuun, joten yhdenkin puuttuminen näkyi jo toiminnassa. Lisäksi vanhusten vireystilassa oli suuria vaihteluita. Pien-

ryhmä Pörriäisten lapsista monet olivat vilkkaita ja haastavia. Päiväkodin arjessa he saivat monesti huomiota vauhdikkaalla käytöksellään. Näin ollen päätin toimintaa suunnitellessani panostaa tekemiseen ja moniaistillisuuteen liiallisen keskustelun sijaan. Suunnittelin tarkasti myös eri tilojen käytön ja lasten ja vanhusten sijoittumisen eri toiminnoissa. Lasten ja vanhusten istuminen vieretysten piirissä ja työskentely saman pöydän ympärillä edesauttavat vuorovaikutuksen syntymistä (Ukkonen-Mikkola 2011, 153).

5.4 Toiminnan dokumentointi

Toiminnalliset opinnäytetyöt ovat kaksiosaisia: ne sisältävät raportin lisäksi produktin eli tuotoksen, joka on yleensä erillinen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65). Tämä opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta. Kirjallisen opinnäytetyöraportin lisäksi olen valmistanut pienen kirjan, joka on paitsi dokumentti perinnekerhon toimintatuokioista, myös koonti niistä asioista, mitä on hyvä ottaa huomioon lasten ja vanhusten yhteisen toiminnan suunnittelussa. Tuotos sisältää runsaasti valokuvia perinnekerhon toimintatuokioista. Lasten vanhemmille lähetin kirjeen, jossa pyysin lupaa valokuvien käyttöön (Liite 1), kun taas vanhuksilta sain jokaiselta itseltään suullisen luvan.

Kehittämistoiminnan eteneminen ja seuranta perustuu monin eri tavoin kerättyyn dokumenttiaineistoon, kuten palaverimuistioihin, keskustelujen ja käytännön työskentelyn kirjaamiseen ja oman toiminnan reflektointiin. Näistä esimerkiksi olen liittänyt opinnäytetyöraportin liitteeksi 20.4.2012 pidetyn palaverin muistion (Liite 2). Lisäksi olen pyrkinyt visualisoimaan toiminnan edistymistä sivulta 29 löytyvän kalenterin avulla. Näin kehittämistyön etenemistä on mahdollisuus hahmottaa paremmin. (Toikko & Rantanen 2009, 80–81.) Oman oppimispäiväkirjan laatiminen on kuulunut perinteisiini jo aiemmilla harjoittelujaksoilla, niin myös tällä kertaa. Päiväkirja mahdollistaa paitsi henkilökohtaisen reflektion, myös myönteisten ja kielteisten kokemusten kirjaamisen epävirallisemmalla tasolla. (Toikko & Rantanen 2009, 81.) Harjoittelupäiväkirjan lisäksi pyrin kunkin toimintatuokion jälkeen kirjaamaan päivän tapahtumat muistiin.

Kehittämishankkeen palautekeskustelu pidimme 11.6.2012 perinnekerhon jo päätyttyä. Keskustelussa olivat paikalla päiväkodin johtaja ja toimintatuokioissa mukana ollut lastentarhanopettaja. Saatua palautetta hyödynsin kirjoittaessani toimintatuokioiden ja koko opinnäytetyöprosessin arviointia. Vanhuksille pitämämme keskustelutuokio, josta ajattelin saavani palautetta perinnekerhosta, ei onnistunut, koska vanhukset innostuivat kilpaa muistelemaan omia kokemuksiaan. Vanhustyön ohjaaja oli kaikilla kerhokerroilla mukana, ja hän antoi palautetta omasta näkökulmastaan. Tärkeimmäksi arvioinnin muodoksi koitui valitettavasti itsearviointi, koska harjoittelun aikana en saanut pedagogista ohjausta toiminnastani.

6 PERINNEKERHON TOIMINTATUOKIOT

6.1 Leivomme yhdessä!

Perinnekerhon ensimmäinen toimintatuokio oli keskiviikkona 2.5.2012, jolloin leivoimme yhdessä korvapuusteja. Leipominen oli luonteva valinta lasten ja vanhusten yhteisen kerhon yhdeksi teemaksi. Lapsille tekeminen on mieluisaa – omilla käsillään pääsee työstämään taikinaa ja palkkioksi saa vielä herkkuja. Vanhuksille leipominen tuo lisäksi mieleen muistoja lapsuudesta: yhdessä leipomista ja pullan tuoksua.

Ensimmäisellä kerhokerralla ainoana tavoitteena oli saavuttaa mukava kiireetön ilmapiiri yhteiselle leipomistuokiolle. Toki tuokion aikana mahdollistui monen uuden asian oppiminen, kuten esimerkiksi sen, mitä on perinne, miten taikinaa kaulitaan tai mitä aineksia ja työvälineitä tarvitaan korvapuustien leipomiseen. Taikinan työstäminen harjoitutti lisäksi niin lapsilla kuin vanhuksillakin käsivarsien ja kämmenien lihaksia, sekä silmän ja käden koordinaatiota (Pentikäinen 2006, 32). Leipominen ei muiden perinnekerhon teemojen lailla ollut taidelähtöistä toimintaa, mutta täytti kuitenkin moniaistisuuden kriteerin: taikinan työstämistä eri vaiheissa, pullan tuoksua ja makua, muistojen herättämistä, sekä entisajan leipomisperinteistä keskustelua.

Toimintatuokion aluksi kokoonnuimme kaikki ”mummolaan”, jonka lattialle olin levittänyt kaksi pientä toimintakeskuksen kangaspuilla kudottua räsymattoa. Vanhukset istuivat ympärillä oleville tuoleille ja lapset istuivat mattojen päälle. Kerroin, että olemme nyt perinnekerhossa, ja että näiden ”aikamattojen” avulla matkaamme yhdessä menneisyyteen. Lapsille sana perinne ei ollut ollenkaan tuttu, joten yksi vanhuksista osallistui pyynnöstäni keskusteluun kertoen heille, että ”perinne on sitä, mitä on entisaikaan tehty”.

Päivän aiheeseen siirryimme kuuntelemalla Immi Hellénin noin sata vuotta sitten kirjoittaman runon ”Äiti leipoo”, jonka ajattelin olevan vanhuksille entuudestaan tuttu. Kehotin lapsia kuuntelemaan tarkasti – runon myötä selviäisi, mitä

perinnekerhossa tänään tehdään. Varmuuden vuoksi laitoimme kaikki suuvetskarin kiinni ja kuuntelukorvat hörölle!

”Äiti leipoo hymyellen - kelle leivot, äiti, kellen?.

Vielä kysyt - kelles muille, pienoisille piimäsuille.

Tää on kakku pikku Annin, tuo on Heikin, tää on Hannin.

Tämän saapi pikku Asta, joll` on yksi hammas vasta.

Tehdään muita murakampi, hiukan muita makeampi.

Oisko onneks` joka muru? Siit on äidin ainut suru.

Leivät nousee, hiipuu uuni, miss` on pienet piimäsuuni?

Kätken kakkuun kaipausta, sirottelen siunausta.

Rakkautta rahdun verran - toinen teille leipoo kerran.

Äidin kakku makeaisin, sitä, ah, jos aina saisin!”

(Immi Hellén)

Runon jälkeen otin esille valmistamani työvaihekortit. Jokaisessa seitsemässä kortissa (Kuvassa 2.) oli kuvattuna työvaihe, ja kaikkien näiden vaiheiden jälkeen korvapuustit olisivat valmiita. Kävimme kuvat läpi ja laitoimme ne oikeaan järjestykseen – kaulitaan, levitetään voita, sirotellaan kanelia ja sokeria, käännetään rullalle, leikataan viistopaloja, voidellaan kananmunalla, ja laitetaan uuniin. Käsienpesun kautta siirryimme kaikki askarteluhuoneeseen leipomaan. Pyrin katsomaan jokaiselle sellaisen istumapaikan, että lapsia ja vanhuksia istuisi vieretysten.

Toimintakeskuksen ohjaaja oli aamulla valmistanut taikinan ja jokainen sai siitä oman palan työstettäväksi. Kaikille riitti oma kaulin, joten ensimmäinen työvaihe, eli taikinan kaulitseminen pääsi sujuvasti alkuun. Kaulitseminen sujui yllättävän hyvin kaikilta. Jälkikäteen oli myös mukava huomata valokuvista, kuinka keskittyneesti työhön paneuduttiin.

Kuva 1. Jokaisella oli oma taikinapala kaulittavaksi.

Yksittäisten työvaiheiden jälkeen käänsimme jo suoritettua työvaihekortin nurinpäin. Haasteena oli edetä työvaiheissa edes suunnilleen samaan tahtiin – toiset jäivät tutkimaan taikinaa, kun taas muutama leipuri jo rullasi ja leikkasi. Lapset tarvitsivat apua erityisesti voin levittämisessä kaulitun taikinan päälle, sekä kanelin ja sokerin sirottelemisessä. Mutta apua tarvitsivat myös vanhuksot, joten meillä ohjaajilla riitti puuhaa. Olimme sopineet jo etukäteen, että kun korvapuustit saadaan pellille ja ensimmäiset pullan tuoksut kantautuvat uunista, päätämme päivän kerhon, jotta lapset ehtivät vielä aamupäivällä ulkoilemaan. Lasten osalta herkuttelu siirtyi lounaan yhteyteen, mutta se ei tuntunut haittaavan.

Leipomisen lomassa jutustelimme siitä, mitä kukakin oli aiemmin leiponut ja kenen kanssa. Lapsista yksi oli leiponut ilmeisen usein äitinsä kanssa, yksi sanoi leiponeensa joskus ja yksi ei ollut leiponut koskaan aikaisemmin. Vanhuksista yhdellä ei ollut aiempaa kokemusta korvapuustien leipomisestä, mutta kaikkien lapsuudenperheissä oli leivottu paljon ja leipominen herätti heissä mukavia muistoja mieleen. Yksi vanhuksista osoittautui varsinaiseksi tarinankertojaksi muistelllessaan omasta lapsuudestaan ruisleipien leipomisestä. Taikinaa oli silloin

kertynyt runsain määrin leivottavaksi, kun vuoroin piti lisätä jauhoja ja vettä, ja aina jompaakumpaa oli liian vähän!

Kuva 2. Valmiit korvapuustit ja työvaihekortit.

Kaiken kaikkiaan leipomistuokio oli onnistunut. Sekä lapset, että vanhukset jaksivat hienosti keskittyä toimintaan ja toteutus oli alkuperäisen suunnitelmani mukainen. Työvaihekorttien katsominen ja eri vaiheiden läpikäyminen yhdessä ennen leipomisen aloittamista onnistuivat mielestäni hyvin. Lapset osasivat jopa työn edetessä katsoa korteista, mitä seuraavaksi tehdään. Litran taikinasta riitti makupaloja koko Uiveloitten ryhmälle, vanhuksille ja talon henkilökunnalle. Perinnekerho saikin hyvän aloituksen, kun koko talon väki kiitteli makoisista korvapuusteista!

6.2 Musiikkituokio

Toisen kerran perinnekerho kokoontui maanantaina 7.5.2012. Tarkoituksena oli musisoida yhdessä soittaen ja laulaen. Musiikkitoiminta ei ole ollut aktiivista Uiveloitten ryhmässä eikä toimintakeskuksessa. Tällä kerralla oli tavoitteena tutustua rytmisoittimiin ja saada musiikillisia elämyksiä sekä kuunnellen, että itse tuottaen. Lapsilla tavoitteena oli lisäksi tarkkaavaisuuden lisääminen ja oman

vuoron odottaminen. Vanhuksille vanhat tutut lastenlaulut tarjosivat mahdollisuuden mielikuvamatkalle omaan lapsuuteen.

Toisella perinnekerhokerralla olimme toimintakeskuksen aulassa, johon tarvitsemäni piano oli helppo siirtää salin ollessa varattu muuhun toimintaan. Olin asetellut kerholaisille tuolit piiriin: lapsille istuminen lattialla olisi ollut luontevaa, mutta halusin kaikkien kerholaisten olevan samalla tasolla. Keskelle lattiaa laitoin jo ensimmäiseltä kerhokerralta tutuksi tulleen räsymaton. Maton päällä oli kolme pientä esinettä, kukin piilossa pienen liinan alla. Nämä pienet aarteet (jotka sittemmin toimivat vihjeinä kolmeen laulettavaan lauluun) herättivät lasten kiinnostuksen heti tuokion alkaessa.

Musiikkituokion aloitimme taas kertaamalla, mitä on perinne, mutta juttu ei ollut jäänyt lasten mieliin edelliseltä kerralta. Kerroin, että tällä kerralla laulamme vanhoja perinteisiä lastenlauluja, jotka ovat näille vanhuksille heidän lapsuudestaan tuttuja.

Alkulauluksi olin valinnut suomalaisen kansanlaulun ”Näin kun yhdess`ollaan”. Ajattelin, että lauluun kuuluvien rytmikkäiden taputusten ja käsiliikkeiden myötä pääsemme kaikki virittäytymään hyvään ”musafiilikseen”, vaikka tämä laulu ei ollutkaan kenellekään entuudestaan tuttu. Kappaleen sanat sopivat myös hyvin perinnekerhon tavoitteisiin: *”Näin kun yhdess`ollaan, niin tullaan tuttaviks” ja ”sinun kaveri on minun kaveri ja minun kaveri on sinun kaveri”*.

Alkuun päästyämme työstimme samaa kappaletta monin eri tavoin. Perusversioon, johon kuuluivat laulu ja taputukset, lisäksi teimme rytmisoitinorkesteriversioon, jossa kaikki kerholaiset saivat soittimekseen joko rytmikapulat, marakassin tai triangelin. Kappaleesta löytyi kolme erilaista jaksoa erilaisine tunnelmineen, ja opimme näin musiikin muotoja, vaikka aiheeseen ei muutoin kuin kuulonvauraisesti huomiota kiinnitettykään. Musiikkituokion aloitusjakso toimi suunnitelmieni mukaan. Keskittyminen oli huipussaan ja uskon, että kaikki saivat positii-visen musiikkikokemuksen ensimmäisestä kappaleestamme.

Musiikkituokion toinen jakso koostui kolmesta perinteisestä lastenlaulusta: Oravan pesä, Peipon pesä ja Suojelusenkeli. Vihjeet lauluihin löytyivät matolta liino-

jen alta ja sieltä sai vapaaehtoinen lapsi käydä yhden vihjeen kerrallaan kurkistamassa. Tällä aarreleikillä ajattelin aktivoida lapsia toimintaan mukaan ja samalla vähentää aikuisjohtoisuutta muuten niin ohjatussa tuokiossa.

Ensimmäinen vihje oli lintu, joten aloitimme Peipon pesä - laululla. Tähän lauluun olin muistin virkistämiseksi kirjoittanut aikuisille sanat, joiden lisäksi jokaisesta säkeistöstä oli sanoihin viittaava kuva, muun muassa koivu ja linnun pesä. Tämän laulun myötä saimme myös tutustua uusiin äänimaisemiin. Kolmannen säkeistöön, jossa lauletaan *"kävi siinä vierahissa naapurista rastas"*, olin varannut soittimeksi quiron räkättirastaan ääneksi. Soitin oli kaikille vieras ja sen rahiseva ääni herätti hilpeyttä. Neljännen säkeistön aikana pääsi neljä innokasta lasta soittamaan vesikukkopillejä: *"Sitten alkoi laulukoulu, tiri tiri teijaa"*. Nämä veden kanssa viritettävät kukkopillit, joista kuuluu ihanaa linnun viserrystä, osoittautuivat menestykseksi ja otimme kolmannen ja neljännen säkeistön uudestaan, jotta kaikki pääsivät niitä kokeilemaan. Lisäksi soiton oikea-aikaisen aloittamisen tarkkailu oli hyvää harjoitusta lasten keskittymiskyvylle.

Kuva 3. "Sitten alkoi laulukoulu, tiri, tiri, teijaa".

Toisena vihjeenä löytyi enkeli. Tunnelmaan virittämiseen olin varannut kellopeilin, jolla saa soitettua korkeita, kirkkaita ääniä. Kysyin alkajaisiksi yhdeltä lapselta, miten hänen päivänsä on alkanut ja tunteeke hän tarvitsevansa pienen, kes-

kikokoisen tai ison voimaenkelin. Toiveena oli pieni ja sininen enkeli, jonka kuvitteellisesti loihdin soittamalla yhden pienen helähdyksen kellopelillä. Tunnelma oli saavutettu! Sama toistettiin muutaman muunkin osallistujan kanssa ja kun olin jo siirtymässä seuraavaan asiaan, yksi pojista pyysi, että hänkin saisi vielä voimaenkelin. Toive toteutettiin.

Ennen Suojelusenkeli – laulun laulamista kysyin vielä yhdeltä vanhukselta, millainen hänen lapsuuden koulutiensä oli. Oliko hän kokenut joskus tarvitsevansa suojelusenkeliä matkalleen? Vanhus kertoi kävelleensä koulumatkansa, joka oli kolme kilometriä pitkä metsätaival. ”Kyllä olisi tarvinnut enkeliä.” Itse laulusta lauloimme vain ensimmäisen säkeistön *”Maan korvessa kulkevi lapsosen tie”*, koska edeltäviin lauluihin olimme käyttäneet runsaasti aikaa ja enkeliteemassakin olimme jo viivähtäneet pitkään. Kolmannen liinan alta paljastui vielä orava ja pääsimme laulamaan kaikille entuudestaan tutun Oravan pesä – laulun, johon tuttu laululeikki oli yhdistetty.

Musiikkituokion loppulauluna lauloimme ja leikimme piirileikin Ystäväni, tuttavani, jonka lapsetkin tunsivat entuudestaan. *”Hyvästi nyt sanon sulle, rati riti ralla, ystäväni, tuttavani, rati riti ralla.”* Näihin laulun sanoihin oli hyvä lopettaa onnistunut, joskin varsin pitkäksi venähtänyt musiikkituokio.

6.3 Kädentaitoja – keppihevosten valmistaminen

Keppihevosprojekti alkoi jo ennen toteutustaan suunnittelulla ja materiaalihankinnoilla. Pyöreät kepit ja askarteluvanua kävin ostamassa kaupasta, kun taas seitsemän villasukkaa saatiin kokoon helposti päiväkodin johtajan ja päivätoiminnan ohjaajan tyhjentäessä kotivarastojaan. Muu tarvittava materiaali löytyi toimintakeskuksen varastosta. Keppihevosten teko-ohjeita on runsaasti saatavilla internetistä, mutta sattumalta löysin myös toimintakeskuksen askartelulehdestä hyvän perusohjeen. Tarkoituksena oli valmistaa jokaiselle lapselle oma keppihevon, jonka saisi myöhemmin viedä omaan kotiin.

Keppihevosten valmistamisen tavoitteena oli käden taitojen harjoittaminen. Valmiin tuotoksen myötä oli myös mahdollisuus onnistumisen kokemiseen ja

valmiista työstä iloitsemiseen. Käsitöiden tekeminen on luonteva liittää osaksi perinnekasvatusta: leluja ei ennen vanhaan ostettu kaupasta, vaan ne tehtiin itse. Tässä tuokiossa kädentaitoihin integroitiin lisäksi musiikkia ja kirjallisuutta. Liikkeelle lähdettiin lukemalla Mauri Kunnaksen Koiramäki – kirjasta hevosten tarpeellisuudesta vanhassa maatalousyhteiskunnassa ja lopuksi valmiin keppihevosen kanssa tehtiin kunniakierros musiikin tahtiin.

Keppihevosten valmistus aloitettiin pelkän lapsiryhmän kanssa torstaina 10.5.2012. Valmistamiseen tarvittiin kaksi erillistä kertaa, jottei yksi toimintatuokio venähtäisi liian pitkäksi. Aikataulusyistä emme kuitenkaan voineet järjestää toimintaa yhdessä vanhusten kanssa: samalle viikolle osui jo maanantainen musiikkituokio sekä äitienpäiväjuhlallisuuudet.

Torstainen toimintatuokio pidettiin päiväkodissa Uiveloitten omissa ryhmätiloissa. Olin levittänyt perinnekerhon räsymatot lattialle ja pyysin lapsia istumaan mattojen päälle. Yksi lapsista alkoi tullessaan ääneen miettiä, että mitä se perinne oikein olikaan. Matot toimivat siis toivotusti: vaikka olimme eri tiloissa, lapset tiesivät mattojen ansiosta, että tänään on perinnekerhopäivä. Perinnesanan merkitys ei vieläkään ollut kirkastunut lapsille, mutta nyt kahden kerhokerran jälkeen lapset itse ryhtyivät miettimään sanan tarkoitusta, minkä koin jo työvoitoksi.

Toimintatuokion alkajaisiksi katselimme Koiramäki – kirjasta maatilalan hevosista kertovia kuvia. Keskustelimme kuvien avulla siitä, missä hevoset asuvat, mitä ne syövät ja millaisiin töihin niitä on maatilalla entisaikaan tarvittu. Tutuksi tulivat talli, kyntöaura, kärret ja suitset. Kirja toimi hyvin johdantona aiheeseen ja siirryimme sitten pöytien ääreen keppihevosta valmistamaan. Oma mallihevoseni oli jo valmis, joten siitä oli helppo havainnollistaa työn eteneminen.

Torstain tavoitteena oli villasukkan täyttäminen askarteluvanulla ja sen kiinnittäminen puuvarteen nippusiteen avulla, sekä korvien leikkaaminen nahanpaloista. Kepin varteen kiinnitettiin lisäksi kaksipuolista teippiä pään kiinnipysymisen varmistamiseksi. Työ osoittautui aikaa vieväksi, kun lapset nauttivat askarteluvanun pehmeystä ja jäivät pyörittelemään sitä. Aivan ihanaa - mutta ulkoilus-

ta tulleet toiset päiväkodin pienryhmät odottivat jo malttamattomina käytävällä ruokailun alkua. Päiväkodin arki aikatauluineen ja ihanat elämykset pehmeiden materiaalien kanssa olivat törmäyskurssilla! Kiireesti pöydät tyhjiksi ja muutama pojan keppihevosen kiinnittäminen siirrettiin iltapäivään.

Keppihevosten valmistusta jatkettiin maanantaina 14.5.2012, jolloin myös vanhuksset olivat paikalla. Tutut räsymatot odottivat ”mummolan” lattialla. Edessä oli vielä kuusi työvaihetta, jotta hevat saataisiin valmiiksi: korvien taitoksen liimaaminen, silmien leikkaaminen, korvien kiinnitys, silmien liimaaminen, harjan kiinnittäminen virkkuukoukulla ja suitsien kiinnitys. Ennen askarteluhuoneeseen siirtymistä keskustelimme työvaiheiden läpikäymisen lisäksi virkkuukoukuista, joita minulla oli mukana. Lapsille hevosen harjan kiinnittämisessä tarvittava työväline oli täysin vieras, vanhuksille tuttuakin tutumpi.

Askarteluhuoneessa aloitimme aherruksen. Toimimme pienissä ryhmissä, joissa jokaisessa oli ohjaava aikuinen, vanhuksia ja lapsia. Ryhmät muotoutuivat luontevasti toisiaan lähellä istuvista lapsista ja vanhuksista. Pienien ryhmien ja yhteisen tekemisen ansiosta tässä tuokiossa oli havaittavissa ensimmäistä kertaa runsaasti sanatonta vuorovaikutusta, vanhus silittämässä lapsen hiuksia tai hymyä vanhuksen suupielessä hänen pidellessään kiinni keppihevosen varresta lapsen liimatessa samalla hevoselle silmiä.

Sanattoman vuorovaikutuksen lisäksi tilanteessa oli runsaasti vapaata jutustelua. Erityisen ilahtunut olin tarinasta, jonka perinnekerhossa mukana ollut avoimen päivätoiminnan asiakas kertoi auttaessaan kahta lasta keppihevosten valmistamisessa. Saman tarinan olin itse saanut kuulla jo aamulla toimintakeskukseen saapuessani: vanhuksella oli mukanaan keppihevonen, jonka hän oli edellisenä päivänä käynyt lainaamassa naapuriltaan, jotta hän voisi ratsastaa yhdessä lasten kanssa. Oli lainaamisessa muutakin – isoisä oli aikoinaan käynyt naapurista hevosta lainaamassa, kun talon töihin hevosta tarvittiin.

Kuva 4. Korvien kiinnittämisessä kuumaliimalla tarvittiin aikuisen apua.

Keppihevosten tekemisessä oli monia haastavia vaihteita, kuten esimerkiksi korvien liimaaminen kuumaliimalla ja harjan kiinnittäminen virkkuukoukun avulla. Meitä ohjaavia aikuisia oli kuitenkin kolme, jonka lisäksi avoimen päivätoiminnan asiakas työskenteli varsin itsenäisesti kahden lapsen apuna. Työ edistyi hyvään tahtiin ja kaikilla oli kivaa. Jälkikäteen myös yksi vanhuksista, jolla oli välillä vaikeuksia toimintaan motivoitumisessa, totesi, että *”kivaa se oli, lapset olivat niin innoissaan.”*

Kun kaikki keppihevokset oli saatu valmiiksi, kokoontuimme aulaan ottamaan valokuvia. Oli myös aika koeratsastaa oma keppihevonen ja esittäytyä muille kunniakierroksella. *”Hopoti, hopoti, hopoti hoi, varsa hypäten hirnuu.”*

Kuva 5. Kunniakierrosta odottamassa: "Hopoti hoi!"

Keppihevosek saatiin sopivasti valmiiksi juuri ennen päiväkodin kevätjuhlaa, jonne myös lasten vanhemmat oli kutsuttu. Sain oivan tilaisuuden mainostaa perinnekerhon toimintaa laittamalla hevosek näyttille osana laulusalin muuta koristelua.

Kuva 6. Kepparit esillä kevätjuhlassa.

6.4 ”Maitoa maalta” – draamallinen tuokio

Viimeinen toimintatuokio pidettiin maanantaina 28.5.2012. Aika oli hyvin haasteellinen, koska itse olin koko edeltävän viikon muissa opinnoissani koululla, enkä näin voinut harjoittelupaikassani valmistella tulevaa. Alun perin olin ajatellut, että vanhusten ”ääni” tulisi kuuluviin esitettävässä tarinassa, mutta tältä osin tämä draamallinen tuokio jäi vaisummaksi.

Draamallisessa tuokiossa teimme pöytäteatteriesityksen ”Maitoa maalta”. Tarinan pohjana toimi kolmen sivun mittainen katkelma Mauri Kunnaksen Koiramäki – kirjasta *”Voi sitä riemua, kun talvi viimein loppuu ja lehmät pääsevät niitylle tuoreen ruohon keskelle...”*, jota vapaasti mukaillen olin dramatisoinut, eli työstänyt näytelmän muotoon (Airaksinen & Okkonen 2006, 17). Tuokiossa toteutui pedagoginen draama, jossa käytetään teatterinomaisia keinoja ja ilmaisun eri osa-alueita, kuten sanoja, ääntä, kuvaa, liikettä ja musiikkia, tietyn teeman tai uusien asioiden opiskeluun. Aikuisen ohjaajan osuus on merkittävä toiminnan motivoinnissa, suunnittelussa ja tavoitteiden asettelussa, mutta erityisesti toimissaan tarinassa roolissa ohjaamalla samalla draaman kulkua haluttuun suuntaan. (Helenius ym. 2000, 22–23.)

Pöytäteatterin valitsin tähän draamalliseen tuokioon, koska ajattelin sen toimivan ilman yhteistä etukäteisharjoittelua muiden osallistujien kanssa. Sain itse ohjattua useampaa nukkea ja eläintä kertoen samalla tarinaa (Airaksinen & Okkonen 2006, 37). Toki emännän roolissa pyysin yhden lapsen esitykseen pojakseni päivätoiminnan ohjaajan toimiessa naapurin rouvana, jolla myös oli poika mukana. Näihin rooleihin oli myös pöytäteatterinuket, vaikka osin toimimmekin itse roolihahmoina. Muut osallistajat toimivat yleisönä.

Kuva 7. Naapurin emäntä maitoa hakemassa.

Tavoitteena tässä tuokiossa oli tutustua entisajan maatilan elämään elämyksellisin keinoin. Pöytäteatterinukkejen ja eläinten lisäksi tarinassa oli musiikkia, kun maatilan kaikki eläimet esittäytyivät ”Eläinystäväni” – kappaleen tahdissa. Aidon tuntuisen maidonhakumatkan mahdollisti omilta sukulaisilta saamani 20 litran maitotonkka, litran mitta ja kahden litran kannu, joita kaikki lapset pääsivät vielä lopuksi kokeilemaan. Lisäksi mukana oli muutama puinen juustomuotti, joita Kunnaksen kirjassakin oli kuvattuna. Näiden esineiden mukanaolo viritti myös vanhuksia oman lapsuutensa tunnelmiin. Tuokion lopuksi sai vielä makuaistikin osansa tässä varsin moniaistillisessa kokonaisuudessa.

Tarina alkoi lehmien riemukkailla hyppelyillä laitumelle. Esityksessä mukana olleen pojan kanssa siirtelimme vuorotellen lehmiä aidatulle niitylle. Yleisöltä tarvitsimmekin sitten apuja siihen, miten lehmät saadaan takaisin kotipihalle lypsylle. Onneksi yleisön joukosta löytyi vanhus, joka on aiemmin toiminut karjakkona. Katsomosta kuuluikin huuto: ”*Pruuit, pruiit, Mansikkii, tulukee lypsyllee!*” Lehmät saatiin lypsyjonoon, jonka jälkeen seurasi maatilan muiden eläinten, hevosen, kanan, possun, koiran ja kissan, esittely musiikin tahdissa: ”*Minä olen ratsuhevonen, leppoisasti niityllä kävelen.*” (Oli oli olio, CD 2, Eläinystäväni.)

Päivätoiminnan ohjaajan kanssa olimme sopineet, että hän tulee naapurin rouvan roolissa maidonhakumatkalle heti musiikin päätyttyä. Mukanaan hänellä oli yksi lapsista, joka sai näin olla naapurin pojan roolissa. Yksi vanhuksista oli aiemmin kertonut minulle, että heillä ei ollut hänen lapsuudessaan lehmää, mutta he hakivat naapuritalta maitoa. Juttu sopi mielestäni erinomaisesti tarinaan, joten tältä osin poikkesimme Kunnaksen kirjan tekstistä. Tässä kohtaa esitystä pääsin myös esittelemään hienon maitotonkkani, joka oli tähän asti ollut piilossa peiton alla. Naapurin poika sai mitata kaksi litraa maitoa tonkasta kannuun. Lapsille maitotonkan sisältö oli hienoinen pettymys: ”Se on vaan vettä!”, kuului yleisöstä.

Tarina eteni niin, että naapureiden saatua maitonsa talon emäntä suunnitteli vielä valmistavansa piimäjuustoa, kun kerran talon miesväki oli veistellyt niin hienoja puisia juustomuotteja. Esittelin samalla juustomuotit yleisölle ja kysyin onko heistä joku tehnyt tällaisia puusta. Kuten arvelinkin, yksi nikkarointitaitoinen vanhus oli sellaisia aikoinaan veistellyt. Varsinainen esitys päättyi tähän. Lapset saivat kuitenkin jokainen kokeilla maidon mittaamista tonkasta ja suuren maitotonkan kantamista. Vettä oli tonkassa noin kymmenen litraa, joten kantamus oli painava. Tosin saimme kuulla, että karjakkona toiminut vanhus oli muinoin nostellut neljänkymmenen litran maitotonkkia.

Kuva 8. Maidon mittaaminen oli tarkkaa puuhaa.

Draamallisen tuokion lopuksi tarjoilin koko porukalle teemaan sopivia maistiaisia. Joimme Valion valmistamaa Hilja Vanhan ajan täysmaitoa ja söimme piimäjuustoa, jonka olin itse tehnyt. Ihmettelimme juuston pinnalla olevia koristekuviota ja niiden alkuperää. Ilahduin suunnattomasti, kun neljävuotias poika, jolla oli monesti vaikea pysyä paikallaan ja keskittyä asiaan, totesi, että *”no se on tehty juustomuotilla.”*

Draamallinen tuokio onnistui mielestäni hyvin. Itse tarina oli sopivan lyhyt ja selkeä vanhojen esineiden kruunatessa esityksen. Mukana olleen rekvisiitan lisäksi sain positiivista palautetta siitä, että tuokio oli luonteva eikä tuntunut liian suunnitellulta. Palautteessa todettiin myös, että *”varmaan lapsille jää mieleen ainakin maidon mittaaminen, kun jokainen sai kokeilla.”* (Sallinen 28.5.2012.) Mukana olleet vanhuksat totesivat, että maidon mittaaminen tarinassa tuntui todelliselta. *”Aika paljon semmotto kivaa oli. Lapsetkin oppivat, mistä ruoka tulee.”*

6.5 Yhteenvetoa toimintatuokioista

Kaikki neljä toimintatuokiota toteutettiin suunnitellusti toukokuun aikaa. Tuokiot onnistuivat mielestäni hyvin ja olin onnistunut suunnittelemaan toimintaa, jossa sekä vanhuksat että lapset viihtyivät. Harjoittelujakson aikataulutuksen kannalta olikin olennaista, että tutustuin hyvin molempiin asiakasryhmiin ennen perinnekerrhon aloittamista.

Jokaisella toimintakerralla olin levittänyt aikamatot lattialle perinnekerrhon merkiksi. Toimiessamme monissa eri tiloissa niin päiväkodin kuin toimintakeskuksenkin puolella räsymatot toimivat hyvänä ”koodina” sille, että nyt on tultu perinnekerrhoon. Olikin iloinen yllätys, kun perinnekerrhon päättyessä sain toimintakeskukselta lahjaksi toisen matoista!

Olin vastuussa toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta, mutta vanhusten päivätoiminnan ohjaaja ja lastentarhanopettaja olivat mukana jokaisella kerralla. Ohjaavien aikuisten riittävä määrä mahdollisti kiireettömän ilmapiirin, vaikka sekä lapset, että dementiäpäiväklubin asiakkaat tarvitsivat runsaasti apua eri

toiminnoissa. Tuokioiden valmistelu ja tavaroiden kerääminen ja asettelu paikoilleen ennen toiminnan aloitusta vei runsaasti aikaa. Yhteistä toimintaa suunniteltaessa täytyy huomioida myös tilan muokkaaminen toiminnalle sopivaksi. Itselläni ei onneksi sillä kohtaa ollut vastuuta lapsiryhmästä tai vanhuksista.

Vanhusten aikaisempaan elämämpiiriin tutustuminen oli tärkeää toimintaa suunniteltaessa. Keskustelun herättäminen sujui monin eri tavoin. Varmistin esimerkiksi sen, että musiikkituokiassa laulettavat laulut ovat vanhuksille tuttuja sillä, että pidimme ”Mistä laulusta löytyy?”- visailun. Orava, peippo ja enkeli muistettiin löytyväksi juuri Oravan pesä, Peipon pesä ja Suojelusenkeli lauluista. Keppihevosen mallikappaletta tehdessäni jutustelu siirtyi kuin huomaamatta hevosiin ja vanhojen villasukkien myötä myös käsitöihin. Keskustelutuokiota seuraavana päivänä yksi dementiapäiväklubin asiakkaista yllätti tuomalla pussillisen itselleen tarpeettomia nahanpaloja keppihevosten korviksi.

Yksi mukana olleista vanhuksista oli avoimen päivätoiminnan asiakas, jonka sain houkuteltua perinnekerhon toimintaan. Tämä virkeä 80-vuotias rouva käy säännöllisesti toimintakeskuksessa kutomassa kangaspuilla. Hänen läsnäolonsa kerhossa toi mukanaan keskustelevaa vuorovaikutusta niin lasten, vanhusten kuin ohjaavien aikuistenkin kanssa. Hän pystyi hyvin auttamaan lapsia esimerkiksi leipomisessa ja keppihevosen valmistamisessa, ja oli myös itse erityisen hyvin valmistautunut perinnekerhon kokoontumisiin: leipomiskerralla oli esiliina mukana ja lainassa olleella keppihevosella pääsi kirjaamaan yhdessä lasten kanssa.

Yksittäisen toimintatuokion ajankäytön suunnittelu oli itselleni haastavaa. Oli vaikeaa etukäteen ennakoida, kuinka paljon aikaa kuluu mihinkin. Yleisesti ottaen aikaa kului enemmän kuin mitä oli kuvitellut. Aikataulujen noudattaminen oli kuitenkin tärkeää laitoksessa, jossa ruokailu, ulkoilu, päivälepo ja muiden ryhmien huomioiminen rytmittävät arkea. Ennen viimeistä toimintatuokiota olin kuitenkin oppinut sen, että aikaa kuluu väistämättä koko tunti. Siirsimmekin toiminnan alkavaksi vasta kymmeneltä, jolloin lapset ehtivät ulkoilemaan ennen perinnekerhon alkamista ja myöhempään saapuvat lapset ehtivät hyvin toimintaan mukaan.

Pörriäisten pienryhmässä oli monta haastavaa lasta, joiden oli vaikea keskittyä ohjattuun toimintaan. Perinnekerhossa ei kuitenkaan ilmennyt ongelmia - yhdessä tekeminen tuntui olevan kaikille mieluisaa. Näille lapsille olikin erityisen tärkeää, että he saivat positiivista huomiota monelta eri aikuiselta jokaisella kerhokerralla (Leppänen 11.6.2012).

7 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA POHDINTA

7.1 Hankkeen arviointi

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli lisätä lasten ja vanhusten vuorovai-
kutusta Kuovinkadun päiväkodissa ja toimintakeskuksessa. Projektin myötä jo
aiemmin toimineella pienryhmällä oli yhteisiä toimintatuokioita entistä tiiviimmin
toukokuun 2012 aikana. Lisäksi yksittäiset perinnekerhon tuokiot kestivät noin
tunnin aiempien tapaamisten ollessa puolet lyhyempiä.

Perinnekerhon toiminta mahdollisti vuorovaikutuksen yhteisen toiminnan äärellä
ja uskon, että tiiviin projektin ansiosta sekä lapsille että vanhuksille jäi positiivi-
sia muistijälkiä kohtaamisista. Toiminnan aikana oli havaittavissa sekä sanallis-
ta, että sanatonta vuorovaikutusta, kuten vanhusten lapsuusmuisteluja, lapsen
pään silittelyä ja hymyilyä (Ukkonen-Mikkola 2011, 155). Muutaman kerran roh-
kaisin lapsia kysymään vanhuksilta päivän teemaan liittyviä asioita, esimerkiksi
sitä, ovatko vanhukset lapsuudessaan leiponeet paljon ja kenen kanssa. Nämä
pienet ”kysymys – vastaus” kohtaamiset toivat aina hymyn niin kysyjien kuin
vastaajienkin kasvoille.

Perinnekasvatus ja muistelu kohtasivat tässä hankkeessa hyvin ja omasta mie-
lestäni juuri tämä oli perinnekerhon parasta antia. Pyrin huomioimaan toiminta-
tuokioiden suunnittelussa vanhusten aiemman elämänhistorian ja keskustelin
heidän kanssaan teemoista etukäteen. Yllättävää oli se, millä innolla toiminta-
tuokioiden jälkeen vielä innostuttiin muistelemaan omaa elämää. Ehkä juuri toi-
minnan taidelähtöisyys viritti mielen vanhojen aikojen muisteluun. Näin jälkikä-
teen huomasinkin, että vanhuksille olisi pitänyt järjestää palautekeskustelu jo-
kaisen toimintatuokion jälkeen, nyt niin tehtiin vain kahdella viimeisellä kerralla.

Lasten kannalta perinnekerho tarjosi mahdollisuuden saada elämyksellistä ja
kokemuksellista tietoa historiasta. Perinne toistui jokaisella toimintakerralla saa-

den aina uuden näkökulman. Lapset keskittyivät toimintaan todella hyvin jokaisella kerralla, josta päättelen, että toiminta oli kiinnostavaa ja motivoivaa.

Taidelähtöisistä menetelmistä tämä projekti tarjosi vain pieniä makupaloja. Nyt toiminta oli lähinnä tutustumista erilaisiin menetelmiin niin itselleni ohjaajana kuin kerholaisillekin. Taidelähtöisten menetelmien yleisten tavoitteiden toteuttaminen olisi vaatinut reilusti enemmän aikaa, jolloin samojen elementtien työstäminen usealla eri tapaamiskerralla olisi mahdollistunut. Esimerkiksi draaman käyttö niin, että osallistujat olisivat itse aktiivisesti mukana tarinan työstämisessä ja toteuttamisessa, vaatisi pitkäjänteistä harjoittelua. Toisaalta vaikkapa musiikkia on niin vanhusten kuin lastenkin toiminnassa ollut Kuovinkadulla todella vähän, joten pienikin maistiainen tuntui kivalta (Leppänen 11.6.2012). Taidelähtöiset menetelmät tarjosivat muutenkin mahdollisuuden yhteiseen luovaan tekemiseen ja moniaistilliseen kokemiseen. Näin sekä vanhusten että lasten arki rikastui ja yhteinen kanssakäyminen onnistui.

Tähän kehittämishankkeeseen osallistunut ryhmä oli haastava. Ryhmän lapsista muutamalla oli yleisesti vaikeuksia sitoutua ryhmän toimintaan, mikä näkyi ylimääräisenä liikehdintänä ja äänekkyytenä. Muistisairaat vanhukset taas reagoivat lasten levottomuuteen hermostumalla itsekin (Sallinen 14.5.2012). Perinnekerhossa lapset keskittyivät hyvin toiminnan ollessa mieluista, mutta silti mielestäni lasten ja vanhusten yhteistoiminnan suunnittelussa tulisi paremmin huomioida lapsiryhmän soveltuvuus toimintaan. Nyt rauhalliset ja sanallisesta vuorovaikutuksesta nauttivat lapset loistivat poissaolollaan, mikä toi haastetta toiminnan suunnittelulle. Toisaalta päiväkodissa koetaan arvokkaana se, että juuri nämä perinnekerhon haastavat lapset ovat saaneet mahdollisuuden vanhusten kohtaamiseen. Kun toimintaa on ollut saman ryhmän kanssa jo muutama vuosi, lapset ovat tottuneet vanhuksiin, eivätkä enää pelkää, kuten alkuvaiheessa. (Salminen 11.6.2012.)

7.2 Ammatillinen arviointi

Oman oppimiseni kannalta työharjoittelu ja opinnäytetyöprojekti Kuovinkadulla oli antoisa kokemus. Harjoittelun ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden lukemisen myötä olen oppinut, mitä kaikkea tulee huomioida suunniteltaessa vanhusten ja lasten yhteistä toimintaa. Kokoamani tutkimustiedon ja aiemman kokemustiedon pohjalta olen voinut myös kehittää omaa toimintaani ohjaajana huomioimalla samalla eri asiakasryhmien tarpeet (Toikko & Rantanen 2009, 114).

Sosionomi-opintojeni myötä saan pätevyyden lastentarhanopettajaksi. Varhaiskasvatuksen kenttä on jo tullut itselleni tutuksi aiemmista harjoiteluista, päiväkotisijaisuuksista ja omien lasteni myötä. Tämä projekti ja työharjoittelu antoivat minulle uusia eväitä nimenomaan vanhusten kohtaamiseen. Vanhustyöhön kaivataankin jatkossa entistä enemmän työntekijöitä, joiden koulutuksessa huomioidaan yhteisöllinen ja sosiokulttuurinen osaaminen hoivatyön rinnalle (Vaarama 2004, 186).

Tavoitteellisen toiminnan suunnittelu ja ohjaus ryhmässä, jossa on hyvinkin erikäisiä osallistujia, toi aivan oman lisänsä ammatilliseen osaamiseen. Työharjoittelu, jossa pääsin ohjaamaan lasten ja vanhusten yhteistä ryhmää, antoi minulle niitä valmiuksia, joita aiemmissa tutkimuksissa on kaivattu sosiaalialan koulutuksen sisältöön kuuluvaksi (ks. luku 2.1).

Projektin aikana sain runsaasti positiivista palautetta, mikä osaltaan innoitti jatkamaan toiminnan suunnittelua kerta toisensa jälkeen. Siinä mielessä oli harmi, että vauhtiin päästyämme kesäloman järjestelyt ja vanhusten siirtyminen toisiin tiloihin katkaisi yhteistoimintamahdollisuudet, joita olisimme voineet harjoitteluni puitteissa jatkaa varsinaisen opinnäytetyöprojektin jälkeenkin.

Kehittämishanke antoi minulle hyviä valmiuksia projektimuotoiseen työskentelyyn. Opin toiminnan vaiheistamisen ideointivaiheesta loppuarviointiin ja ymmärsin suunnittelun ja tiedottamisen tärkeyden. Jatkossa osaisin vielä parem-

min ottaa huomioon kaikki yhteistyötahot työntekijöistä asiakkaisiin. Nimenomaan vanhusten osallisuuden vähyys jäi tässä työssä eniten kaiheartamaan mieltäni.

7.3 Tulevaisuuden visioita

Kuovinkadulla muisteltiin aikoja, jolloin lasten ja vanhusten väliset kohtaamiset olivat spontaaneja ja vuorovaikutus oli vireää. ”Lapset olivat hurmaantuneita, kun vastassa oli lumoava vanhus, jolla oli kyky ottaa kontaktia.” (Salminen 11.6.2012.) Nyt Kuovinkadulla pitäisi mielestäni miettiä uudelleen se, miten luodaan tilanteita spontaanien kohtaamisten mahdollistamiseksi vanhusten kuntoisuus huomioiden. Yksi oiva kehittämisen kohde olisi mielestäni ulkoilu, jota vanhukset harrastavat hyvän vireystilan aikaan. Hyvällä säällä vanhukset kävelevät lähiympäristössä ja kerran harjoitteluni aikana kävimme lasten leikkipihalla. Saimmekin koko porukka hyvää palvelua leikkikahvilasta, kun huomasin lapsilta tarjoilua pyytää. Pienikin päiväkodin pihan ehostus mahdollistaisi paremmin tällaiset kohtaamiset – hiekan sijaan laatoitettu käytävä rollaattorin kanssa kuljettavaksi ja kulkureitin viereen penkki, jossa vanhusten on hyvä istua. Vanhusten istuminen rollaattoreiden päällä saattoi herättää pelkoa joissakin lapsissa.

Pihaa ja sen hyödynnettävyyttä voisi miettiä laajemminkin erityisesti vanhusten näkökulmasta. Voisiko Kaarinan kaupunki satsata juuri Kuovinkadun pihaan ikäihmisille suunnatun liikuntavälinesarjan muodossa? Lappset Oy:n kehittelemä Senior sport – sarja mahdollistaa vanhusten leikilliset liikuntaharjoitukset, mutta sopii myös mainiosti lasten leikkeihin. Laitteesta voisi tulla paikka sukupolvien väliselle spontaanillekin kohtaamiselle. (Senioriliikunta 2012.)

Projektin ansiosta Kuovinkadun päiväkodissa on jälleen huomattu se, että vanhusten ja lasten yhteistoiminnan kehittämiseksi tarvitaan työntekijä, joka on vihkinyt molempien asiakasryhmien tarpeisiin ja jolla on aikaa toiminnan tavoitteelliseen suunnitteluun. Projektin uusine mahdollisuuksineen on herättänyt lä-

hinnä haikeutta, kun tarve yhteiselle koordinaattorille on jälleen tiedostettu. (Salminen 11.6.2012.)

Syksyllä uuden toimintakauden alkaessa pyritään jälleen päiväkodin henkilökuntaa muistuttamaan toimintakeskuksen olemassaolosta (Salminen 11.6.2012). Tämän projektin myötä tulisi huomata, että pelkkä muistuttaminen ei riitä. Yhteistoiminnan mahdollistamiseen tarvitaan myös viikkosuunnitelmarakenteiden muokkausta jo syksyllä. Nyt kesken kauden aikataulujen sopiminen oli turhan haastavaa, kun vain yhtenä viikonpäivänä toiminta saatiin sopimaan molempien ryhmien viikko-ohjelmaan. Päiväkodin ja toimintakeskuksen yhteisen työntekijän puuttuessa olisi tärkeää, että viikosta löytyisi paremmin joustovaraa, jolloin mahdollisten lyhytaikaisten projektien järjestäminen olisi helpompaa.

Mitä projekteja Kuovinkadulla voisi sitten tulevaisuudessa toteuttaa? Itse jatkaisin teatteri-ilmaisun tiellä, jolloin ikäihmiset – myös ne alueella asuvat vireät vanhuksat, joista monet jo käyvät toimintakeskuksen kerhoissa – voisivat itse kertoa lapsille draaman avulla tärkeäksi kokemiaan asioita omasta menneisyydestään, ja ottaa vaikkapa lapset mukaansa teatteritiimiin. Kun nyt tässä kehittämishankkeessa keski-ikään ehtinyt opiskelija toimi välittäjänä perinteen siirtämisessä, voisivat vanhuksat omalla arjen asiantuntijuudellaan ottaa vastaan vastuun toiminnan ja perinteen siirtämisen sisällöstä. (Hohenthal-Antin 2006, 124.) Toki ohjaajaa tarvitaan silloinkin. Heittäisin hatun vaikkapa jollekin Turun ammattikorkeakoulun teatteri-ilmaisun ohjaaja -opiskelijalle toiminnallisen opin- näytetyöprojektin toteuttamiseksi.

LÄHTEET

Airaksinen, R. & Okkonen, S. 2006. Teatteria tenaville. Lapsi teatterin kokijana. Helsinki: Tammi.

Dahlblom, T. Sukupolvet kohtaavat – tapaustutkimus lasten ja vanhusten yhteisestä palvelutalosta. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Tammi.

Europa 2012. Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012. Viitattu 13.8.2012.
<http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=fi>

Forsblom, J. 2012. Sukupolvien välinen vuorovaikutus Kohtaamisia kotikulmilla -hankkeessa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hakola, K.; Laitinen, S. & Ovaska-Airasmaa, M. 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hakonen, S. 2003. Muistelutyö. Teoksessa: Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS- kustannus, 130–137.

Hatton-Yeo, A. 2006. Intergenerational programmes. An introduction and Examples of Practice. Beth Johnson Foundation. Viitattu 4.8.2012.
<http://www.centreforip.org.uk/res/documents/publication/Intergenerational%20Programmes%20%20an%20introduction%20and%20example.pdf>

Helenius, A.; Jääliinoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Gummerus.

Hohenthal-Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Innovaatioprojekti 2012. Sukupolvet kohtaavat Kustaankartanossa – pihaprojekti. Viitattu 7.7.2012.
<http://wiki.metropolia.fi/download/attachments/36339955/Sukupolvet+kohtaavat.pdf?version=1&modificationDate=1326460322000>

Jokinen, K. 2011. Isät ja isovanhemmat perhettä pelastamaan. Väestöliiton kuukauden kolumni 2/2011. Viitattu 5.10.2012.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/uutta_parisuhteista/kuukauden_kolumni2/?x217689=910782

Jukkola, R. 2003. Musiikin käyttö. Teoksessa: Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS- kustannus, 173–178.

Kaarinan kaupunki 2012. Kuovinkadun päiväkotit. Viitattu 15.6.2012.
http://www.kaarina.fi/paivakodit/kuovinkadun_paivakoti/fi_FI/kuovinkadun_paivakoti/

Kaarinan palvelukeskuksen säätiö 2012. Kuovinkadun toimintakeskus. Viitattu 15.6.2012.
http://www.kaarinanpalvelutalot.fi/toimintayksikot/kuovinkadun_toimintakeskus

- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Karisto, A.; Takala, P. & Haapola, I. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipoliittikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Karppinen, S. 2001. Kädentaidot – väline itsen ja ympäristön hahmottamiseen. Teoksessa: Karppinen, S.; Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura, 106–119.
- Karppinen, S. 2009. Kädentaidot ja käsityökasvatus. Teoksessa: Ruokonen, I.; Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino, 56–65.
- Korhonen, R. 2005. Kulttuuri- ja perinnekasvatus varhaislapsuudessa. Teoksessa: Niikko, A. & Korhonen, R. Lapsuuden puutarhassa. Joensuu: Yliopistopaino, 274–279.
- Korhonen, R. 2010. Lapset oppivat kulttuuriperinnettä yhdessä toisten kanssa – ”sulle annan kukkasen...”. Teoksessa: Turja, L. & Fonsén, E. (toim.) Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Koskinen, S. 2004. Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004, 24–90. Viitattu 25.10.2012. <http://vnk.fi/julkaisukansio/2004/j33-ikaantyminen-voimavarana/pdf/fi.pdf>.
- Lahden kaupunki 2012. Vanhaiskasvatuspalvelut. Viitattu 4.8.2012. www.lahti.fi > Sosiaali- ja terveyspalvelut > Lapset, nuoret ja perheet > Vanhaiskasvatuspalvelut > Päiväkodit > Kilpiäisten päiväkotit
- Lehtonen, K. 2011. Taidekasvatus on tunne-elämän kasvatusta. Turun Sanomat 29.11.2011.
- Leppänen, E. 2012. Kuovinkadun päiväkodin lastentarhanopettaja. Kehittämishankkeen tiimin arviointipalaveri 11.6.2012.
- Liikanen, H-L. 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in hospital-hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsinki: Otava.
- Liikanen, H-L. 2006. Gerontologisen sosiaalityön menetelmiä. Teoksessa: Liikanen, H-L. & Kaisla, S. 2007. Gerontologisen sosiaalityön menetelmistä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Viitattu 18.10.2012. http://www.socca.fi/files/95/Gerontologisen_sosiaalityon_menetelmista.pdf
- Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 7.7.2012. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Taiteesta_ja_kulttuurista_hyvinvointia.html
- Löytönen, T. & Sava, I. 2011. Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkkina. Teoksessa: Anttila, E. (toim.) Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 95-119.
- Marin, M. 2008. Perheet, sukupolvet ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.) Gerontologia. Helsinki: Duodecim. 64–75.
- MLL 2012. Ideapankki kylämummi- ja vaaritoimintaan. Viitattu 13. 5. 2012. <http://varsinaissuomenpiiri.mll.fi/yhdistyksille/ideapankki/kylamummi-ja-vaaritoimintaan/>
- Munter-Mäkeläinen, S. 2010. (toim.) Vantaan näköisiä projekteja. Teoksessa Huhtinen-Hildén, L.; Raninen, T. & Ranta-Meyer, T. Soivia kohtaamisia. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. 21–25.

Pentikäinen, L. 2006. Kuvataidekasvatuksen poluilla. Teoksessa Tarkkonen, T. & Sassi, P. Lapsi ja taide. Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy. 27–35.

Puotiniemi, L. & Rautjoki, S. 2010. ”Mietin, milloin olen viimeksi tehnyt kuperkeikan”: sukupolvi-
en välinen vuorovaikutus seurakunnassa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Päiväkoti Hanna 2012. Ikäintegraatiopäiväkoti. Viitattu 4.8.2012. www.helsinki.fi > Sosiaaliviras-
to > Päivähoito > Kunnalliset päiväkodit > Päiväkoti Hanna

Pääjoki, T. 2011. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–121.

Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Jyväskylä: Gummerus.

Ruokonen, I. 2006. Taide lapsen elämänilmauksena. Musiikin näkökulma. Teoksessa Tarkko-
nen, T. & Sassi, P. Lapsi ja taide. Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy, 11–
19.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I.; Rusa-
nen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – iloa, ihmettelyä ja
tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino. 22–29.

Ruokonen, I. 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.)
2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 122–135.

Ruoppila, I.; Kotilainen, R. & Vasikkaniemi, T. 1999. Lasten ja ikäihmisten vuorovaikutuksen
vaikutukset 4 - 6-vuotiaiden lasten ikäasenteisiin ja kehitykseen sekä ikäihmisten kokemaan
toimintakykyyn. Teoksessa: Ruoppila, I.; Hujala, E.; Karila, K.; Kinon, J.; Niiranen, P. & Ojala, M.
(toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena-kustannus, 343–384.

Rusanen, S. & Onnismaa, E-L. 2012. Taidekasvatukselle tilaa uudessa laissa. Helsingin Sano-
mat 19.6.2012.

Saarenheimo, M.; Pietilä, M. & Raitakari, S. 2011. Elämäntavallisuus ja ikäpolvet. Gerontologia-lehti
3/2011, 197–199.

Salminen, A. 2012. Kuovinkadun päiväkodin johtaja. Haastattelu ja tiimipalaverit. 27.2.2012 ja
11.6.2012.

Sallinen, M. Kuovinkadun toimintakeskuksen päivätoiminnan ohjaaja. Keskustelu 14.5.2012.

Salonen, K. 2011. Kehittäminen opinnäytetyönä – näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen
opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin. Opas & opintomoniste. Turku: Turun ammattikor-
keakoulu.

Salon kaupunki 2012. Hymykuopat-hanke. Viitattu 3.10.2012.
<http://www.salo.fi/toimialoittain/sivistystoimi/kulttuuripalvelut/hymykuopat/>

Senioriliikunta 2012. Viitattu 17.7. 2012. http://www.lappset.fi/showroom/senior_sport.

Springate, I.; Atkinson, M. & Martin, K. 2008. Intergenerational Practice: a Review of the Litera-
ture. Berkshire (UK): The National Foundation for Educational Research. Viitattu 3.8.2012.
[http://www.centreforip.org.uk/res/documents/publication/NFER%20review%20of%20IG%20liter-
ature%20report.pdf](http://www.centreforip.org.uk/res/documents/publication/NFER%20review%20of%20IG%20literature%20report.pdf)

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Viitattu 28. 5. 2012.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Susi, M. 2012. Teatterilähtöiset menetelmät vanhustyössä. Turku: Framil ry. Viitattu 3.10.2012. <http://www.salo.fi/toimialoittain/sivistystoimi/kulttuuripalvelut/hymykuopat/> → Esitteitä kehitetystä toiminnasta → Framil ry.

Taivainen, A. & Malmivirta, H. 2012. Hymykuopat. Taiteesta ja kulttuurista voimaa ja hyvinvointia. Salon kaupunki: Kulttuuripalvelut. Viitattu 3.10.2012. <http://www.salo.fi/toimialoittain/sivistystoimi/kulttuuripalvelut/hymykuopat/>

Tarvasjoen kunta 2012. Varhaiskasvatuspalvelut. Viitattu 4.8.2012. www.tarvasjoki.fi > Palvelut > Hyvinvointikeskus > Varhaiskasvatus.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Ruokonen, I.; Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino, 30–35.

Ukkonen-Mikkola, T. 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Vaarama, M. 2004. Ikääntyneiden toimintakyky ja hoivapalvelut – nykytila ja vuosi 2015. Teoksessa: Ikääntyminen voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kansli-
an julkaisusarja 33/2004, 132–198. Viitattu 25.10.2012. <http://vnk.fi/julkaisukansio/2004/j33-ikaantyminen-voimavarana/pdf/fi.pdf>.

Vanhustyön keskusliitto 2012. Yhdessä vahvempia - julkaisu. Helsinki.

Vilka, H. & Airaksinen, T. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vuorinen, J. 2012. Ikäpolvien kanssakäyminen hoivakodissa. Etnografinen tutkimus muistisairaiden ikääntyneiden toimijuudesta. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.

Wallin, M. 2011. Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi 2012. Gerontologia-lehti 2/ 2011, 143–145.

Toukokuun perinnekerhot

Hei!

Olen sosionomi-opiskelija Turun ammattikorkeakoulusta ja olen Kuovinkadun päiväkodissa ja toimintakeskuksessa työharjoittelussa valmistellen samalla toiminnallista opinnäytetyötäni **sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta**. Tavoitteenani on järjestää toimintatuokioita **perinneteemalla** ja **taidelähtöisiä menetelmiä** hyödyntäen toukokuun aikana. Toimintaan osallistuu Uiveloitten pienryhmä Pörriäiset, sekä toimintakeskuksen päiväklubin vanhukset; samainen ryhmä on jo aiemmin työskennellyt yhdessä joka toinen maanantai.

Perinnekerho kokoontuu toukokuussa 2012 neljä kertaa, ke **2.5.**, sekä maanantaisin **7.5., 14.5. ja 28.5.** Joitakin teemoja työstämme myös muina päivinä lapsiryhmän kanssa. Toiminta alkaa kerhoaamuina kello 9.00.

Opinnäytetyötäni varten **valokuvaan** jonkin verran perinnekerhon toimintaa ja aikaansaannoksia, joten jos **ette** halua lastanne kuvattavan, ilmoittatthan siitä minulle joko sähköpostitse tai päiväkodissa. Kuviin ei tule lasten nimiä.

Keväisin terveisin,

Terhi Kuusisto

sosionomi(amk)-opiskelija

terhi.kuusisto@students.turkuamk.fi

Kehittämishankkeen tiimipalaveri 20.4.2012

Mukana Terhi, Marjatta, Arja ja Emmi

Aiheet: Perinnekerhon teemojen esittely

Aikataulusta sopiminen

Materiaalitarpeet

Tilankäyttö

T: Eli nyt kun ollaan kaikki paikalla, niin käydään vielä läpi kaikki teemat, mitä ajattelin kerhossa toteuttaa. Tarkoitus olisi käyttää taidelähtöisiä menetelmiä ja sillä ajatuksella, että ne ovat kaikki jotenkin perinteisiä, siis näille vanhuksille tuttua.

M & E: Joo, kuulostaa hyvältä ja sulla on varmaan sitä musiikkia, kun sitä meillä on ollut tosi vähän toiminnassa. Ihanaa, kun joku ehtii suunnitella; meillä on ollut aika vapaamuotoista tää toiminta täällä.

T: No musiikkia on kyllä ja lisäksi käden- taitoja ja jotain draamajuttuja haluaisin kokeilla, olis niin kuin muistelua vanhuk- sille ja jotain perinnetietoutta lapsille. Mitä juttuja te olette yhdessä tehneet ja onks teillä jotain tiettyjä vakkarijuttuja, aloitusta tai muuta?

M & E: Meillä on ollut yhteisiä askarteluja, joskus on leivot- tukin. Ei meillä ole mitään sellasta aloitusta, että sitten ruvetaan hommiin, kun kaikki ovat paikalla ja aika sillai va- paasti mennään.

T: Mites tää tilankäyttö, että oletteko te olleet aina samassa huoneessa? Piano tarvi- taan ainakin kerran ja missä olette leiponeet. Toi mummola olis kans kiva.

T: Ok. No toi on hyvä tietää, että voin suunnitella eri juttuja vähän eri tiloihin. Mites noi materiaalit? Ainakin niihin keppihevosiin tarvitaan ne kepit. Muuten varmaan löytyykin täältä kaikki. Tai onks teillä askarteluvanuua? Ja mites se taikina, se olis kyllä hyvä olla valmiina.

M: Ihan kaikkia tiloja voi kyllä käyttää ja kyllä me ollaan oltukin kaikissa. Askarteluhuoneessa tehdään paljon ja mummolassa on luettu kirjaa. Ja kun on kerran tota leivontaa niin uuneja on kaksi.

A: Tarkistetaan se vanutilanne. Mutta voit kyllä tehdä tarvittavat hankinnat ja tuot sitten laskun.

T: Ok, katsotaan se sitten tarkemmin. Mites tää aikataulu sitten? Eli tarkoitus olisi toukokuun aikana toteuttaa nää kerhot. Jotakin juttuja vois työstää useammalla tapaamiskerralla ja toi leivonta on ainakin tollanen yhden kerran juttu. Maanantai sopi ainakin kaikille.

M: Keittiöltä on aika hankala tilata tota taikinaa, että minä voin vaikka tehdä sen silloin aamulla.

M: Meille käy mikä vaan. No torstainahan meillä ei ole tätä toimintaa.

T: On tässä vähän sovittelua. Että periaatteessa kaikki käy, mutta käytännössä ei onnistu. Ja iltapäiväkään ei toimi, kun lapset nukkuvat ja vanhuksilla loppuu jo kahdelta.

E: Meille olis just hyvä se torstai, kun on muutenkin pienryhmiä. Keskiviikkona on metsäretki ja tiistaina vuorovaikutusleikki ja perjantaina kaikkien yhteinen laulutuoquio.

T: Täytyy varmaan jotain juttuja työstää pelkäämään lasten kanssa. Ainakin voidaan aloitella tota keppihevosten tekoa ja jatkaa sitten yhdessä. Eli nää maanantait ainakin sopii. Yhden maanantain oon koulussa, että voitasko me vaikka aloittaa vapun jälkeen keskiviikkona? Että leivottais silloin. Se olis varmaan sellanen hyvä aloitus. Ja siis 7.5., 14.5., ja 28.5. Oliko se aika sitten puoli kymmenen. vai?

E: No maanantait sopii noi kaikki. Mut hei laita sitten siihen kirjeeseen, kun puhuttiin että tiedotat vanhemmille, että kerho alkaa aina yhdeksältä. Kun moni noista tulee aika myöhään.

T: Joo, mä teen sen tiedotteen. Munhan täytyy kans kysyy se kuvauslupa, kun ottais kuvaa opparia varten. Miten muuten noi vanhukset, voinko mä kuvaata?

M: Meidän vanhukset vastaavat itse näistä. Se riittää kun kysyt suullisen luvan heiltä itseltään.

T: Okei, hyvä tietää. Meillä loppuu nyt aika, mut mä teen nyt heti sen tiedotteen vanhemmille ja laitan nää päivämäärät siihen kans. Ja käydään läpi näitä sisältöjä sitten tarkemmin. Toi leivonta on tosiaan sitten ekaks.